

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

เอกสารประกอบการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

สำหรับการประชุมเวทีสมัชชาสุขภาพระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2546

เหมืองแร่โพแทช

ผลกระทบต่อสุขภาพที่ถูกมองข้าม

สันติภาพ ตีรวัดนิพบุลย์
สมพร เพ็งดำ

ได้รับถ่ายทอดงานเพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพและ
ระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ISBN 974-329-888-6

คำนำ

เอกสารเรื่อง “เหมืองแร่โปแตช : ผลกระทบต่อสุขภาพที่ถูกมองข้าม” เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประกอบเวทีสมัชชาสุขภาพระดับพื้นที่ภาคอีสาน ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม เกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ และนโยบายสาธารณะ วันที่ 3 – 4 กรกฎาคม 2546 ณ จังหวัดสกลนคร เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี และประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อผู้อ่าน ตั้งแต่การเกิดของแร่โปแตช ความเป็นมาของโครงการ ข้อสังเกตถึงประเด็นปัญหาต่างๆ จากสังคม รวมทั้งความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตลอดจนแนวทางในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ และการผลักดันกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพไปสู่นโยบาย ซึ่งข้อคิดเห็นและเนื้อหาสาระจากเอกสารฉบับนี้ น่าจะเป็นประโยชน์กระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในสังคมไทยต่อไป

เอกสารฉบับนี้ สำเร็จลงได้ต้องขอขอบคุณ เครือข่ายคณะทำงานเพื่อการพัฒนาโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพและระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำรูปเล่ม และเป็นที่ปรึกษาทางด้านวิชาการ ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏอุดรธานี และคณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี ที่สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการ ประสานงานจัดทำต้นฉบับและจัดพิมพ์จนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณองค์กรและผู้สนับสนุนต่างๆ ที่ร่วมกันก่อให้เกิดพลังแห่งการเคลื่อนไหวและการตื่นตัวของประชาชนในเรื่องดังกล่าว เพื่อการเสริมสร้างสุขภาพที่ยั่งยืนของคนไทยสืบไป

สันติภาพ ศิริวัฒนไพบูรณ์

สมพร เพ็งคำ

28 มิถุนายน 2546

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
ส่วนที่ 2 โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : ความเป็นมา ความเคลื่อนไหว ประเด็นปัญหาและผลกระทบ	
1. ความเป็นมา	
1.1 การเกิดแร่โพแทช	3
1.2 ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแร่โพแทช	4
1.3 เทคนิควิธีการทำเหมืองและกำลังการผลิต	5
1.4 การฟื้นฟูและปิดเหมือง	6
1.5 แผนการและพื้นที่ที่จะดำเนินการขอประทานบัตรเพื่อทำเหมืองในอนาคต	6
2. ประเด็นปัญหาและผลกระทบ	
2.1 ข้อสังเกตและประเด็นปัญหาจากสังคม	7
2.2 ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม	8
2.3 การประเมินความเสี่ยง	10
2.4 การประเมินผลกระทบทางสังคม	10
2.5 ประเด็นสำคัญอื่น ๆ	11
3. ความเคลื่อนไหวภาคประชาชน	11
ส่วนที่ 3 ผลกระทบทางสุขภาพ : ประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไข กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	
1. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	
1.1 ผลกระทบทางสุขภาพ	17
1.2 ความจำเป็นของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	18
1.3 ความหมายและความมุ่งหวังของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment)	19
2. ผลกระทบของโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ต่อสุขภาพของประชาชน	20
3. แนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	25
4. บทส่งท้าย	28

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ส่วนที่ 4 แนวทาง และการผลักดันเชิงนโยบายด้านการประเมินผลกระทบทาง สุขภาพ : กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	
1. ความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมือง แร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	30
2. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับนโยบายสำคัญอย่างไร	31
3. กระบวนการผลักดันการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	38
3.1 การสร้างองค์ความรู้	38
3.2 การเคลื่อนไหวทางสังคม	39
3.3 การเชื่อมโยงสู่ภาคการเมือง	39
ภาคผนวก ก	
สาระสำคัญของข้อบกพร่องของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทชแหล่งอุดรใต้	42

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 บริเวณแหล่งเกลือหินที่เกิดขึ้น 2 แอ่ง คือ แอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร	3
ภาพที่ 2 ลักษณะการเกิดแอ่งเกลือหินทั้ง 2 แหล่ง เกิดจากน้ำจากทะเลเริ่มถูกขังในแอ่ง	3
ภาพที่ 3 ลักษณะการยกตัวของเทือกเขาภูพาน	3
ภาพที่ 4 เทือกเขาภูพานยกตัวกันระหว่างแอ่ง 2 แอ่ง	3
ภาพที่ 5 ลักษณะการโป่งขึ้นของโดมเกลือ	4
ภาพที่ 6 หนองหานกุมภวาปี	4
ภาพที่ 7 แร่คาร์เนลไลต์ที่ได้จากหลุมเจาะ	4
ภาพที่ 8 แร่ซิลิไต์ที่ได้จากหลุมเจาะ	4
ภาพที่ 9 พื้นที่ซึ่งพบแหล่งแร่ซิลิไต์ของจังหวัดอุดรธานี	5
ภาพที่ 10 ลักษณะการทำเหมืองใต้ดินแบบ Room and Pillar	5
ภาพที่ 11 รถขุดและสายพานลำเลียงแร่ในอุโมงค์ใต้ดิน	5
ภาพที่ 12 ลักษณะกองหางแร่โพแทชที่ประเทศเยอรมันนี	6
ภาพที่ 13 ภาพจำลองโรงงานแต่งแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	6
ภาพที่ 14 พื้นที่ขุดประทานบัตรเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี หรือ แหล่ง Udon D	7
ภาพที่ 15 พื้นที่ซึ่งพบแร่โพแทชชนิดซิลิไต์ของจังหวัดอุดรธานี	7
ภาพที่ 16 เวทีสัมมนาในวันที่ 29 มีนาคม 2546 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	8
ภาพที่ 17 พื้นที่โครงการมีส่วนราชการ ชุมชน พื้นที่เกษตร พื้นที่สาธารณะประโยชน์และ แหล่งน้ำอยู่ ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบได้	9
ภาพที่ 18 ลักษณะแผ่นดินยุบจากการทำเหมืองใต้ดิน	10
ภาพที่ 19 การต่อต้านของคนในพื้นที่	10
ภาพที่ 20 หนองหานกุมภวาปี	11
ภาพที่ 21- 26 บรรยาการการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการ ประยุกต์ใช้ในสังคมไทย”	27

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 ปัจจัยและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการ ฯ ต่อสุขภาพของประชาชน	30
ภาพที่ 2 แสดงการวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ	32
ภาพที่ 3 แสดงการวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาที่เอื้อต่อสุขภาพ	32
ภาพที่ 4 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับต่าง ๆ	34
ภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณา กฎหมาย	34
ภาพที่ 6 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณา นโยบาย	35
ภาพที่ 7 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณา แผนงบประมาณ	35
ภาพที่ 8 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับโครงการ	36
ภาพที่ 9 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโครงการระดับ ท้องถิ่น	37
ภาพที่ 10 แสดงตัวอย่างแนวทางการผลักดันการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	39

บทนำ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) นับว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา มักจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยมีได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนเลย ทั้งๆ ที่สุขภาพในกระบวนการตัดสินใจมีความเชื่อมโยงของมิติทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ดังนั้นมิติด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Health Determinants) ของคนเราเท่านั้น จากการมองที่ไม่รอบด้านนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมายทั้งก่อนการดำเนินโครงการหรือแม้แต่หลังการดำเนินโครงการไปแล้ว

ปัญหาสุขภาพมีความเชื่อมโยงกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแยกไม่ออก ต้องวิเคราะห์ ประเมินให้รอบคอบและครบถ้วนทุกมิติ ทั้งสุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ สุขภาพสังคมและจิตวิญญาณ เรามักจะพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกาย ไม่ได้หยุดอยู่เพียงความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายเท่านั้น แต่ยังส่งต่อไปสู่ปัญหาสุขภาพจิต ความเครียด และวิธีการจัดการกับความเครียดของแต่ละบุคคลหรือชุมชนด้วย ดังนั้น ในชุมชนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งรวมของมลพิษ มีผู้คนหลากหลายทั้งแรงงานอพยพ คนต่างถิ่น และเหล่านักวิชาชีพ จึงได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โรคติดต่อและพฤติกรรมทางเพศที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นปัญหาทางสุขภาพทั้งสิ้น

หลายกรณีจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง จนวิถีชีวิตและความสงบสุขของสังคมดั้งเดิมกลายเป็นสังคมใหม่ที่ซับซ้อนและจัดการยากมากขึ้น บางครั้งการเปลี่ยนแปลงดูเหมือนจะเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับคนภายนอก แต่ในความเป็นจริงแล้วได้สร้างปัญหาต่อสังคมและสุขภาพของประชาชนอย่างรุนแรง เช่น ชุมชนหนึ่งที่สงบเงียบมานาน เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม และสร้างสถานที่สำหรับขนถ่ายสินค้าเกิดขึ้น มีรถบรรทุกเข้าออกวันละหลายร้อยเที่ยว ประชาชนก็มีโอกาสได้ค้าขายสินค้าต่างๆ ต่อมาเมื่อมีสถานบริการที่พัก โรงแรม และแหล่งบันเทิงเกิดขึ้น เริ่มมีผู้คนมากหน้าหลายตาเข้ามาในชุมชน เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ยาเสพติดจากคนขับรถบรรทุกได้แพร่ระบาดเข้าไปสู่วัยรุ่นในชุมชน ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ถูกละเลยที่จะพูดถึง และมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นบ้างจากการพัฒนา นับว่าเป็นเรื่องที่จะปล่อยให้ผ่านเลยไปไม่ได้

ถึงเวลาที่สังคมไทยต้องให้ความสำคัญ แม้แต่โครงการเล็กๆ ระดับท้องถิ่นก็ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพได้อย่างมากมาย และเชื่อว่ากลไกของรัฐเองก็ไม่ได้วางแผนเพื่อจะเตรียมการรองรับกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่หากเป็นโครงการขนาดใหญ่ หรือนโยบายสาธารณะที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง ความรุนแรงของปัญหาจะเกิดขึ้นมากมายหลายเท่าตัว กรณีโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เป็นอีกโครงการหนึ่งซึ่งมีประเด็นที่จะเกิดผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมากมาย ทั้งทางตรง ทางอ้อม และผลกระทบสะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในสังคมชนบท เป็นสังคมเมืองที่มีอุตสาหกรรมต่อเนื่องเกิดขึ้นนับ 10 ชนิด โครงการนี้จำเป็นต้องมีระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่น่าเชื่อถือ และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ในสังคมไทย ต้องมีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในทุกระดับของการพัฒนา ทั้งระดับนโยบาย การพิจารณากฎหมาย การพิจารณาโครงการ หรือแผนงานระดับท้องถิ่น รวมทั้งต้องแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ที่เหมาะสมกว่าด้วย กลไกต่างๆ ในสังคมต้อง

ทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการและ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ ดูแล ตลอดจนมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูล เสนอทางเลือกต่างๆ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย อีกทั้งต้องเร่งผลักดันกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพให้เกิดขึ้นโดยเร็ว ซึ่งต้องอาศัยทุกภาคส่วนในสังคมให้เห็นความสำคัญร่วมกัน และประสานการทำงานร่วมกันระหว่างประชาสังคมต่างๆ ประชาชน นักวิชาการ ส่วนราชการ และภาคการเมือง ไปพร้อมๆ กันจึงจะประสบผลสำเร็จ จุดเริ่มต้นที่สำคัญน่าจะอยู่ที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับประชาชน ให้เกิดพลังทางปัญญาและพลังทางสังคมที่จะสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในระดับนโยบายได้

เหมืองแร่โพแทชอุดรธานี ความเป็นมา ความเคลื่อนไหว และประเด็นปัญหา

สันติภาพ ศิริวัฒนไพบูลย์

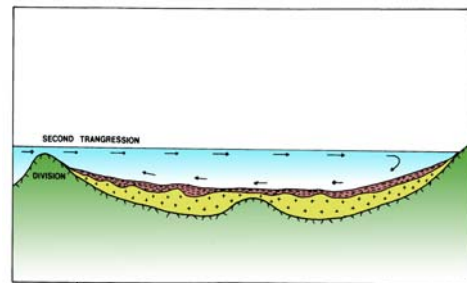
โปรแกรมวิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏอุดรธานี

การเกิดแร่โพแทช

โพแทช หรือโปแตช ที่คนส่วนใหญ่รู้จักกัน แต่ถ้าจะเขียนให้ถูกต้อง คือ โพแทช เป็นแร่ที่มีโพแทสเซียม (K) เป็นส่วนประกอบหลัก รวมทั้งโพแทสเซียมออกไซด์ (K_2O) และโพแทสเซียมคลอไรด์ (KCl) แร่โพแทชที่พบมี 2 ชนิดใหญ่ๆ ได้แก่ แร่คาร์นัลไลต์ (Carnallite) และ แร่ซิลไวต์ (Sylvite) ซิลไวต์ เป็นโพแทชที่ดีที่สุด มีปริมาณโพแทสเซียม (K) สูงกว่า 50% และพบอยู่มากในจังหวัดอุดรธานี แร่โพแทชเกิดขึ้นได้โดยการตกตะกอนของสารประกอบในน้ำทะเลเมื่อประมาณ 100 ล้านปีที่ผ่านมา พบได้บนที่ราบสูงโคราช ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะ 2 แอ่ง ได้แก่ แอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร มีเทือกเขาภูพานกั้นระหว่าง 2 แอ่ง

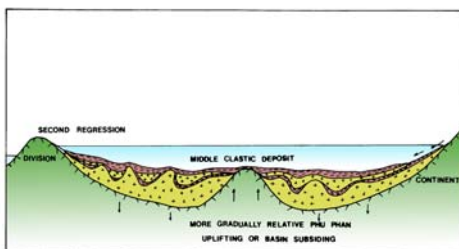

ภาพที่ 1 บริเวณแหล่งเกลือหินที่เกิดขึ้น 2 แอ่ง คือแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร (ที่มา : ปรกรณ์ สุวานิช, 2546)

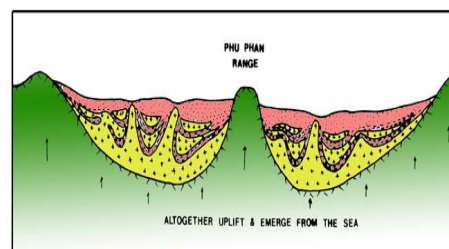

ภาพที่ 2 ลักษณะการเกิดแอ่งเกลือหินทั้ง 2 แหล่ง เกิดจากน้ำทะเลเริ่มถูกขังในแอ่ง (ที่มา : ปรกรณ์ สุวานิช, 2546)

ลักษณะธรณีสัณฐานพบว่า บริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน ต่อมาเกิดน้ำทะเลลดถอยและมีการยกตัวของภูพาน จึงกลายเป็นทะเลสาบน้ำเค็มขนาดใหญ่ 2 แห่ง (แอ่งโคราชและแอ่งสกลฯ) และด้วยภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ทำให้น้ำระเหยจนเหลือเป็นแอ่งเกลือ เมื่อเวลาผ่านไป เกิดการทับถมของตะกอนจากไหล่ทวีป แร่จึงถูกปิดทับด้วยดินและหิน ใต้ผืนดินของอีสานจึงพบแร่ 2 ชนิดที่สำคัญได้แก่ หินเกลือ หรือโซเดียมคลอไรด์ (NaCl) และโพแทช

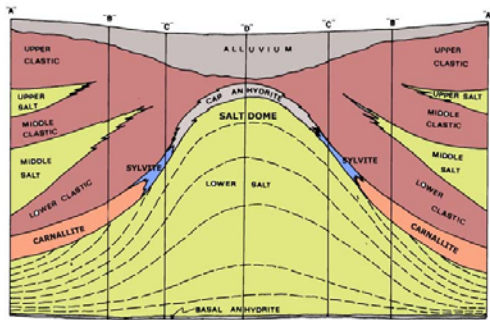
ภาพที่ 3 ลักษณะการยกตัวของเทือกเขาภูพาน (ที่มา : ปรกรณ์ สุวานิช, 2546)

ภาพที่ 4 เทือกเขาภูพานยกตัวกั้นระหว่าง 2 แอ่ง น้ำทะเลแห้ง และเกิดการทับถมของดินทำให้เกลือหินฝังอยู่ใต้ดิน (ที่มา : ปรกรณ์ สุวานิช, 2546)

โพแทชและเกลือหินจะตกตะกอนไม่พร้อมกัน แร่ทั้ง 2 ชนิดจึงสลับชั้นกันอยู่ แต่ปัจจัยที่ทำให้เกิดแร่โพแทชที่มีคุณภาพดีคือ การโป่งของ โดมเกลือ (Salt Dome) นั่นคือการการยกตัวของภูเขาเกลือใต้ดิน ในบางประเทศซึ่งแห้งแล้งมากๆ ภูเขาเกลือจะโผล่พ้นพื้นดินขึ้นมาให้เห็น แต่ในบ้านเรามีปริมาณน้ำฝนมาก

พอสมควร โดมเกลือที่โผล่ขึ้นมาจึงถูกน้ำฝนชะล้างละลายลงไป เมื่อยอดโดมยุบจึงทำให้กลายเป็นแอ่ง (ทะเลสาบ) คาดว่า หนองหานกุมภวาปี น่าจะเกิดขึ้นด้วยสาเหตุนี้

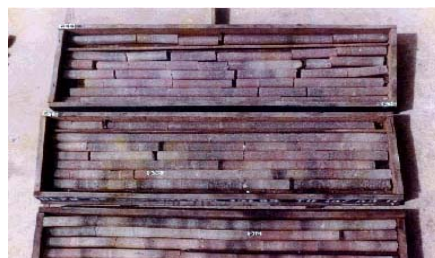
ภาพที่ 5 ลักษณะการโป่งขึ้นของโดมเกลือ ทำให้ยอดโดมถูกน้ำฝนชะ และเกลือที่ถูกชะล้างจะตกตะกอนเป็นแร่ซิลไวต์ และคาร์เนลไลต์บริเวณไหล่ของโดม (ที่มา : ปกรณ์ สุวานิช, 2546)

ภาพที่ 6 หนองหานกุมภวาปี ที่คาดว่าจะเป็นส่วนของยอดโดมเกลือที่ยุบตัว กลายเป็นทะเลสาบในเวลาต่อมา

โดมเกลือเกี่ยวข้องกับโพแทชที่มีคุณภาพดีเนื่องจาก การชะล้างของยอดโดมซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกลือหิน ทำให้เกิดการตกตะกอนของแร่โพแทชรอบๆ โดม บริเวณไหล่ของโดมเกลือจึงพบแร่ซิลไวต์มากที่สุด ถัดลงไปจึงเป็นแร่คาร์เนลไลต์ ดังนั้นบริเวณรอบๆ หนองหานกุมภวาปี จึงเป็นไหล่ของโดมเกลือและพบแร่ซิลไวต์ที่มีคุณภาพดี ซึ่งก็คือพื้นที่โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธาตินั้นเอง ปริมาณสำรองของโพแทชในพื้นที่นี้ (25 ตารางกิโลเมตร) คือ 300 ล้านตัน ซึ่งอยู่ลึกลงไปใต้ดิน 300 – 350 เมตร มีชั้นแร่หนาเฉลี่ย 3 - 4 เมตร ส่วนใต้ผิวดินของเมืองอุดรฯ ก็มีแร่โพแทชเช่นกัน มีปริมาณสำรองมากถึง 1,000 ล้านตันเลยทีเดียว

ภาพที่ 7 แร่คาร์เนลไลต์ที่ได้จากหลุมเจาะ (ที่มา : ปกรณ์ สุวานิช, 2545)

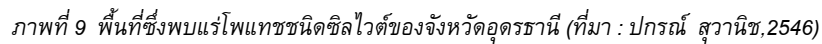
ภาพที่ 8 แร่ซิลไวต์ที่ได้จากหลุมเจาะ (ที่มา : ปกรณ์ สุวานิช, 2545)

ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแร่โพแทช

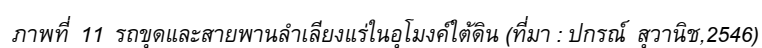
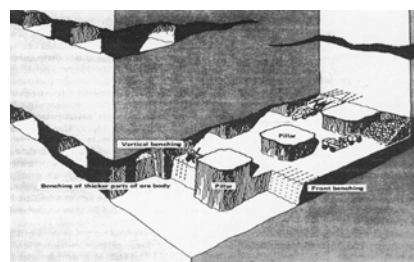
แร่โพแทช ส่วนใหญ่นำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยเคมี (แม่ปุ๋ยตัว K) มากกว่า 90% ที่เหลือนำไปใช้ในอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น สบู่ สารซักฟอก กระดาษ เซรามิกส์ ยางสังเคราะห์ และอาวุธ เป็นต้น

ข้อได้เปรียบของแหล่งแร่โพแทชที่อุดรธานีคือ เป็นแร่ซิลไวต์ที่มีคุณภาพสูง มีปริมาณสำรองมาก อยู่ในชั้นความลึกที่พอดี (ประมาณ 300 เมตร) ขณะที่ต่างประเทศลึกประมาณ 600 – 1,000 เมตร ดังนั้นต้นทุนในการผลิตน่าจะถูกกว่าที่อื่น

กรมทรัพยากรธรณี ได้มีการเจาะสำรวจบริเวณแหล่งอุดรธานี ในปี 2524 พบว่ามีโพแทชคุณภาพดี มีความบริสุทธิ์สูงอยู่หลายแห่งด้วยกัน โดยเฉพาะบริเวณบ้านหนองขอนกว้าง บ้านหนองไผ่ล้อม รวมทั้งบ้านหนองตะไก้ด้วย แต่หลังจากนั้นได้มีบริษัทเอกชนมาเข้ามาขอสำรวจต่อ คือบริษัทไทยอะกริกโอ โปแตช จำกัด เมื่อปี 2527 ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้นและสำรวจต่อโดยบริษัท เอเชียแปซิฟิก โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด (APPC) เมื่อปี 2536 จนถึงปัจจุบัน

บริษัท APPC เลือกใช้วิธีทำเหมืองแบบ **ช่องทางสลับค้ำยัน (Room and Pillar)** โดยการเจาะช่องอุโมงค์จากพื้นดินลงไปลักษณะลาดเอียง ขนาดกว้าง 6 เมตร สูง 4.5 เมตร จำนวน 2 ช่อง ยาวประมาณ 2.7 กิโลเมตร จนถึงชั้นความลึกที่ระดับประมาณ 300 เมตร จากนั้นจะขุดอุโมงค์ไต่ดินไปตามสายชั้นแร่ในแนวราบ และเหลือแร่บางส่วนไว้เป็นเสาค้ำยัน ดังนั้นจะมีการขุดเอาแร่ออกประมาณ 60 - 70% ส่วนที่เหลือทิ้งไว้ให้เป็นเสาค้ำยัน แร่จะถูกลำเลียงโดยสายพานสู่โรงแต่งแร่บนผิวดิน ในพื้นที่ 2,000 ไร่ เพื่อให้ได้โพแทชสำหรับเป็นวัตถุดิบทำปุ๋ย มีกำลังการผลิตที่ประมาณ 6,000 ตัน/วัน หรือสูงสุดปีละ 2 ล้านตัน แร่ที่ผลิตได้จะถูกขนส่งโดยทางรถไฟไปยังท่าเรือแหลมฉบัง เพื่อจำหน่ายยังต่างประเทศ

ทั้งนี้จะมีปริมาณหางแร่ ที่เกิดจากการแยกแร่ปีละประมาณ 2 - 4 ล้านตัน โดยจะนำมากองไว้ในบริเวณโรงงาน ขนาด 400 X 400 เมตร สูง 40 เมตร โดยมีการปูพลาสติก (HDPE) กันน้ำเกลือซึมอยู่ด้านล่าง ขณะที่ด้านบนไม่มีอะไรปกคลุม กองเกลือนี้จะทยอยนำกลับไปถมในอุโมงค์ ภายในเวลา 22 ปี คาดว่าจะมีกองหางแร่เหลืออยู่ประมาณ 5 ล้านตัน ซึ่งจะต้องจัดการต่อไปโดยอาจจะถมกลับ หรือจำหน่ายเป็นเกลือเพื่ออุตสาหกรรมต่อไป

ภาพที่ 12 ลักษณะกองหางแร่โพแทชในประเทศเยอรมนี
(ที่มา : บริษัท เอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด , 2546)

ภาพที่ 13 ภาพจำลองโรงงานแต่งแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี
(ที่มา : บริษัท เอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด , 2546)

สารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการผลิต ได้แก่ กรดเกลือ (กรดไฮโดรคลอริก) น้ำมันสำหรับแยกแร่ สารกัดไม่ให้แร่ลอย สารทำฟอง สารจับแร่ละเอียด โซเดียมเพอร์ไฮยาไรต์ เป็นต้น โดยสารเคมีบางส่วนก็จะทิ้งคุณสมบัติไว้กับผลิตภัณฑ์ บางส่วนจะติดไปกับหางแร่ หรือน้ำเกลือจากการแต่งแร่ ซึ่งจะลงไปสู่อบوابัดต่อไป นอกจากนี้ น้ำเกลืออาจจะกลั่นเป็นน้ำจืดเพื่อนำน้ำมาใช้ในกระบวนการผลิต กากที่เหลือจะถมกลับในอุโมงค์ หรืออาจส่งไปให้อุตสาหกรรมที่ต้องการน้ำเกลือแมกนีเซียมคลอไรด์เข้มข้นเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

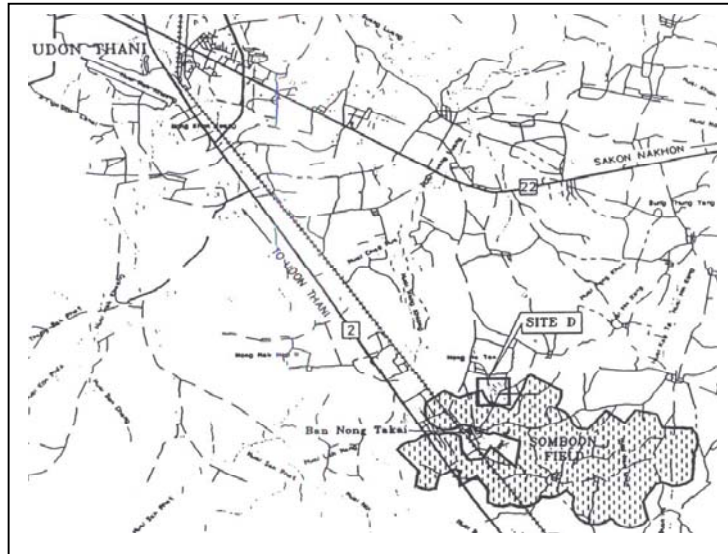
การป้องกันน้ำเกลือจากลานกองเกลือ จะมีคันกั้นกันไม่ให้น้ำเค็มไหลออกไปข้างนอก และจะมีท่อรวมเพื่อนำมาสู่อบوابัดเก็บน้ำเกลือ และบำบัดต่อไป การป้องกันฝุ่นละอองจากกองเกลือจะฉีดพรมน้ำในหน้าแล้งเพื่อไม่ให้ฝุ่นเกลือฟุ้งกระจาย จะมีการปลูกต้นยูคาลิปตัส บริเวณรอบๆ กองเกลือ และรอบโรงงาน ส่วนไอเกลือจากบ่อน้ำเกลือ และกองเกลือ นั้น ไม่ได้มีการกล่าวถึงว่าจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใกล้เคียง

การฟื้นฟูและปิดเหมือง

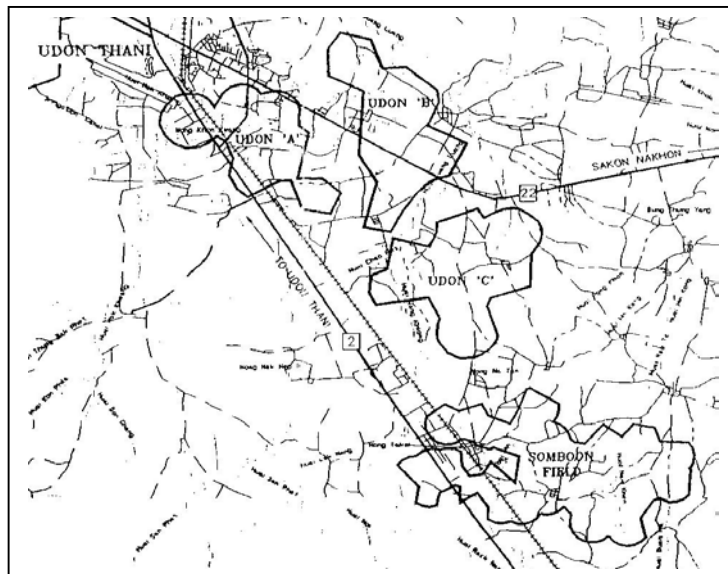
เมื่อหมดอายุประทานบัตร (22 ปี หลังจากเปิดเหมือง) จะมีกองหางแร่ที่ตกค้างบนลานกองเกลือประมาณ 5 ล้านตัน (4.8 ล้านตัน) จะต้องปล่อยให้พื้นผิวดินละลายเกลือลงมาสูดเก็บน้ำเกลือ และทำการระเหยแยกเกลือนำไปจำหน่ายจนกว่าจะหมด คาดว่าต้องใช้เวลามาก 20 – 25 ปี ส่วนวัสดุ ของเสียต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ จะถูกนำไปฝังในอุโมงค์ โรงเรือน เครื่องจักร ต่างๆ จะถูกรื้อถอน และตกแต่งภูมิทัศน์ต่อไป

แผนการและพื้นที่ที่จะดำเนินการขอประทานบัตรเพื่อทำเหมืองในอนาคต

บริษัทฯ กำลังดำเนินการเพื่อขอสำรวจเพิ่มเติมในพื้นที่แหล่งแร่โพแทชอุดรฯ เหนือ (Udon C) ซึ่งอยู่ทางตอนบนของโครงการที่จะขอดำเนินการในปัจจุบัน และอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองเท่าใดนัก ในการสำรวจเบื้องต้นพบปริมาณแร่สำรองประมาณ 1,000 ล้านตัน หากผลการสำรวจเพิ่มเติมพบว่ามีความคุ้มค่าต่อการลงทุนก็จะดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ยังมีแหล่งแร่อื่นๆ อีกที่อาจจะมีการนำมาใช้ในอนาคต ได้แก่ Udon A และ Udon B เป็นต้น

ภาพที่ 14 พื้นที่ขอประทานบัตรเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี หรือ แหล่ง Udon D ของบริษัท APPC (ที่มา :รายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ โดย บริษัททีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด , 2544)

ภาพที่ 15 พื้นที่แหล่งแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานีที่สามารถนำมาใช้ได้ในอนาคตโดยเฉพาะแหล่ง Udon C ที่อยู่ในแผนการพัฒนาของบริษัท APPC (ที่มา :รายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ โดย บริษัททีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด , 2544)

ข้อสังเกตและประเด็นปัญหาจากสังคม

เงื่อนไขการส่งเสริมการลงทุน (บัตรส่งเสริมจาก BOI) เช่น ได้รับยกเว้นภาษีรายได้ 8 ปี อีกทั้งยังไม่ต้องเสียภาษีเครื่องจักรที่นำเข้าจากต่างประเทศ วัตถุดิบหรือวัสดุที่จำเป็นในการผลิตได้ลดภาษีนำเข้าร้อยละ 75 รวมทั้งสิทธิผูกขาดที่บริษัทฯ จะได้รับ ได้แก่ รัฐบาลจะต้องใช้ความพยายามอย่างที่สุดที่จะไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ , สิทธิผูกขาดแต่ผู้เดียวในการสำรวจ และดำเนินการเกี่ยวกับโพแทชและแร่อื่นๆ ในเขตสำรวจและเขตเหมืองแร่ , สิทธิการประกอบการโดยชาวต่างประเทศ , สิทธิการส่งโพแทชออกและการเก็บเงิน ส่งเงินนอกนอกราชอาณาจักร , การชำระข้อพิพาทให้พิจารณาโดยผู้พิพากษาที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ระบุไว้ในสัญญาระหว่างบริษัทฯ กับรัฐบาลไทยสมัยก่อนๆ ซึ่งปกปิดกันมานานเกือบ 20 ปี มีหลายฝ่ายมองว่าเป็นสัญญาที่ประเทศชาติเสียเปรียบในฐานะเจ้าของทรัพยากร อีกทั้งสัดส่วนการถือหุ้นที่ปัจจุบันรัฐบาลไทยมีอยู่เพียง 10% ที่เหลืออีกกว่า 80% เป็นของต่างชาติ จึงเป็นบริษัทต่างชาติโดยสมบูรณ์

ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

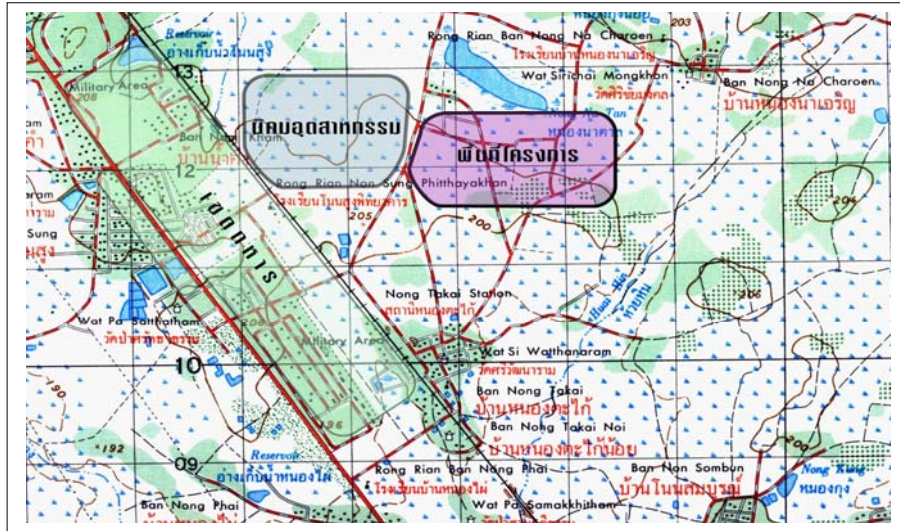
การพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่บริษัท เอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ได้ว่าจ้างให้บริษัททีเอ็ม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี โดยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ในการสัมมนา “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : ปัญหาและแนวทางแก้ไข” วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ ห้องประชุมนานาชาติ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปไว้ดังนี้

ภาพที่ 16 การตั้งข้อสังเกตโครงการเหมืองแร่โพแทชของนักวิชาการในเวทีสัมมนาในวันที่ 29 มีนาคม 2546 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ขาดความชัดเจนในการชี้ขอบเขตและพื้นที่ของโครงการ ระบบของแผนที่ในรายงาน EIA ก็ไม่ชัดเจน ไม่มีรายละเอียดและตำแหน่งอ้างอิงสถานที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น หมู่บ้าน โรงเรียน วัด เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่อาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการ
2. ไม่มีรายละเอียดของการศึกษาโอกาสการเกิดแผ่นดินไหวซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของเหมือง โดยเฉพาะรอยเลื่อนขนาดเล็กที่อยู่ห่างจากพื้นที่โครงการประมาณ 20 กิโลเมตร
3. ข้อมูลด้านน้ำใต้ดินไม่ชัดเจน ทั้งทิศทาง ปริมาณ และคุณภาพ ดังนั้นการสรุปผลกระทบในเอกสาร EIA จึงอาจเกิดความผิดพลาดได้
4. ประเด็นผลกระทบจากความเค็ม ไอเกลือที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใกล้เคียง เช่น พื้นที่เกษตรกรรม เขตทหาร สถานที่ราชการ ชุมชนและแหล่งน้ำ ซึ่งในการศึกษาไม่ได้เสนอแนะมาตรการควบคุมป้องกัน และแก้ไขอย่างชัดเจน
5. ไม่มีมาตรการชัดเจนในการป้องกันการฟุ้งกระจายจากทางแร่ที่โครงการต้องนำมากองไว้ ซึ่งมีปริมาณมากแต่ไม่มีการวางแผนป้องกันผลกระทบด้านการกระจายตัวอย่างน่าเชื่อถือ
6. เนื่องจากที่ตั้งโครงการอยู่ในที่สูง เป็นเนินหลังเต่าที่น้ำมีโอกาสไหลไปได้ทุกทาง จึงมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของน้ำเค็มหากมีฝนตกหนักและชะเกลือออกสู่นอกโรงงาน
7. ไม่แสดงรายละเอียดการวิเคราะห์แบบจำลองการทรุดตัวของพื้นดิน ในรายงาน EIA
8. มีการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมน้อยมาก โดยเฉพาะผลกระทบของโครงการต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ปัญหา

ทางสังคมและความขัดแย้งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการสังคมเกษตรเป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรม

ภาพที่ 17 พื้นที่โครงการมีส่วนราชการ ชุมชน พื้นที่เกษตร พื้นที่สาธารณะประโยชน์ และแหล่งน้ำอยู่ ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการในบริเวณกว้างได้

9. ขาดรายละเอียดในการแสดงถึงโครงสร้างทางธรณีวิทยา ทำให้ไม่สามารถศึกษาถึงขั้นตอนการทำเหมืองที่มีประสิทธิภาพได้

10. มีการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์น้อยมาก ไม่มีรายละเอียดบ่งชี้ถึงผลตอบแทนของโครงการที่ต้องประเมินค่าเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ระบบการรับประกันเหมือง การชดเชยค่าเสียหายที่ไม่ระบุไว้ชัดเจน ทั้งต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจชุมชน เช่น ราคาที่ดิน และอาชีพที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น

11. ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินโครงการ เช่น หางแร่ น้ำเค็ม ฝุ่น และไอเกลือที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ความเสียหายที่จะเกิดกับไร่นาและทรัพย์สินของประชาชน อาวุธยุทโธปกรณ์ของทหาร เนื่องจากพื้นที่ทำเหมืองบางส่วนอยู่ในเขตทหาร สถานศึกษา ศูนย์ราชการ บ้านเรือนประชาชนและพื้นที่การเกษตร ไม่ได้ประเมินผลกระทบเรื่องนี้ และไม่มีมาตรการลดผลกระทบที่น่าเชื่อถือ

12. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) ไม่ได้มีการประเมิน โดยเฉพาะขาดข้อมูลพื้นฐานทางสุขภาพ ภาวะสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ขอบเขตที่จะได้รับผลกระทบทางสุขภาพ กลุ่มเสี่ยงต่างๆ พฤติกรรมของประชาชนหรือคนงานที่จะมีผลต่อสุขภาพ ปัจจัยทางสุขภาพที่ต้องพิจารณา มาตรการลดผลกระทบทางสุขภาพ ตลอดจนการติดตามตรวจสอบและการรับมือกับปัญหาสุขภาพที่จะเกิดกับประชาชนจากโครงการ

13. การใช้น้ำสำหรับกิจกรรมเหมือง คาดว่าต้องใช้ในปริมาณสูง แต่ไม่มีวิธีการจัดการที่ชัดเจน บอกเพียงว่าใช้น้ำจากบ่อเก็บน้ำฝน และไม่ปล่อยน้ำออกสู่ภายนอก (เป็นระบบปิด) ซึ่งไม่น่าจะกระทำได้จริง อาจเกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำ และการปนเปื้อนของน้ำทั้งสู่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

14. ไม่ได้มีมาตรการในการฟื้นฟูเหมืองที่น่าเชื่อถือ เมื่อหมดอายุประทานบัตรแล้วการปิดช่องอุโมงค์ การติดตามดูแลเหมือง การเฝ้าระวังทางสิ่งแวดล้อม ไม่มีการรับประกันว่าจะได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบ อีกทั้งไม่ได้มีการวางเงินค้ำประกันไว้หากเกิดความเสียหายขึ้น

15. ประเด็นความขัดแย้งที่พบขณะที่มี พ.ร.บ.แร่ฉบับใหม่ (พ.ศ. 2545) และสถานการณ์ในพื้นที่ที่อาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้นได้ ซึ่งสะท้อนถึงความไม่สมบูรณ์ EIA ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดข้อมูลที่ชัดเจนแก่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการทำ EIA ใหม่ และให้ทบทุนกระบวนการทำ EIA ใหม่ด้วย

16. ประเด็นปัญหาแผ่นดินทรุด เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องศึกษาให้ละเอียด แต่ไม่มีข้อมูลทางธรณีวิทยาที่ชัดเจน อีกทั้งหากจำเป็นที่ต้องทิ้งเหมืองไว้ในระยะยาวอาจเกิดการทรุดตัวของแผ่นดินได้ การยุบเล็กน้อยเป็นความเสี่ยงที่สำคัญ แต่ EIA ไม่ได้กล่าวถึง

ภาพที่ 18 ลักษณะแผ่นดินยุบจากการทำเหมืองใต้ดิน (ที่มา : นพดล เพียรเวช, 2546)

การประเมินความเสี่ยง

กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุร้ายแรง ได้แก่ ความเสี่ยงต่อทรัพย์สิน ต่อสุขภาพ ต่อระบบนิเวศ แม้แต่ต่อการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ อุบัติภัยต่างๆ ที่จะเกิดจากการทำเหมือง เช่น อันตรายจากสารเคมี ภาวการณ์พิษทางอุตสาหกรรม กระบวนการขนส่งวัสดุ เหมืองถล่ม การระเบิด หรือเพลิงไหม้ที่รุนแรง จะต้องมีการวิเคราะห์ภาวะคุกคาม ซึ่งต้องประเมินว่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด มีความรุนแรงระดับใด และมีมาตรการในการจัดการ ป้องกัน หรือการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ซึ่งในรายงาน EIA ฉบับนี้ ไม่มีการประเมินในประเด็นเหล่านี้

การประเมินผลกระทบทางสังคม

1. ในรายงาน EIA มีเรื่องการประเมินทางสังคมน้อยมาก มีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ของประชาชนมาก เพราะไม่รู้ข้อมูล จึงเกิดการต่อต้านรุนแรง เพราะชาวบ้านเป็นห่วงอนาคต บริษัทเองก็เร่งทำแผนประชาสัมพันธ์ มีการต่อต้านของชาวบ้านโดยรอบโครงการมาก ภาคสังคมในพื้นที่เสนอให้ยกเลิก EIA เดิม แก้ไขเรื่องการทำ EIA ให้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ในรายงาน EIA การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการ พบว่า มีคนเห็นด้วยกับโครงการ 72% ไม่เห็นด้วย 8% แต่สถาบันราชภัฏอุดรธานี ได้สำรวจใหม่กลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม โดยผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั้ง 4 ครั้ง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสำรวจไม่เห็นด้วยกับโครงการมากที่สุด ตั้งแต่ ร้อยละ 60 จนถึง ร้อยละ 93

ประเด็นที่สำคัญอื่นๆ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับรู้ข้อมูล จึงเกิดการต่อต้านของคนในพื้นที่

1. พื้นที่โครงการล้อมรอบด้วยพื้นที่ใช้ประโยชน์ เช่น เขตทหาร นิคมอุตสาหกรรม มีชุมชนอยู่ในบริเวณโดยทั่วไป ไม่ได้เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า จึงต้องให้ความสำคัญกับทุกส่วน
2. หนองหานกุมภวาปี (บึงน้ำจืดพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญระดับนานาชาติ) เป็นพื้นที่รับน้ำสนับสนุนโครงการ โขง ชี มูล กองทางเกลือขนาดใหญ่มีโอกาสจะกระจายสู่แหล่งน้ำและส่งผลกระทบเป็นบริเวณกว้างไปตลอดลำน้ำ ปริมาณเกลือปีละกว่า 2 – 3 ล้านตัน พื้นที่ 400 X 400 เมตร สูง 40 เมตร ไม่มีอะไรปกคลุมอยู่ห่างจากหนองหานฯ ไม่ถึง 20 กิโลเมตร และมีลำน้ำไหลผ่านโครงการลงสู่หนองหาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของประชาชนอย่างมากมาย ในรายงาน EIA ไม่ได้กล่าวถึงหนองหานเอาไว้เลย
3. แม่น้ำนกงเกลือจะมีวัสดุป้องกัน โดยธรรมชาติจะมีโอกาสร่วอยู่แล้ว หากการเชื่อมต่อไม่มีประสิทธิภาพ โอกาสจะร่วสูงมาก

ภาพที่ 20 หนองหานกุมภวาปี พื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญระดับนานาชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์น้ำ นก และพืชน้ำ เป็นแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชนที่ถูกรบกวน

4. จากรายงาน EIA ฝุ่นเกลือที่ระบายจากปล่องโรงงานแต่งแร่ อ้างว่าจะไม่ให้เกิน 100 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร แต่ในความเป็นจริงการระบายฝุ่นเกลือออกในอัตรา 137 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ตลอดเวลา 75,000 ชั่วโมง/ปี จะเป็นปริมาณเกลือทั้งหมด 3,699 ตัน/ปี หรือปริมาณวันละ 10.1 ตัน และฝุ่นเกลือเหล่านี้จะทำความเสียหายอย่างไรต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง
5. การใช้น้ำบาดาลและการปนเปื้อนของน้ำเค็มเป็นประเด็นสำคัญ ต้องพิจารณาให้ชัดเจน โดยเฉพาะการทำเหมืองใต้ดินจะส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพน้ำใต้ดินลดลงหรือไม่
6. สารเคมี เช่น กรดเกลือ และสารเคมีที่เป็นพิษต่างๆ จะเก็บสำรองไว้ใช้อย่างละ 70 ตัน ในรายงาน EIA บอกไว้ว่าไม่มีอันตราย ซึ่งไม่ถูกต้องอย่างมาก
7. ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในการรับรู้ข้อมูล การติดตามตรวจสอบ และการตัดสินใจในการดำเนินการ ทั้งที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติสิทธิของประชาชน ชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในหลายมาตรา ได้แก่ มาตรา 46 , 56 , 59 , 79 และ 290

การเคลื่อนไหวภาคประชาชน

ธันวาคม พ.ศ. 2543 บริษัท เอเชียแปซิฟิก โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด (APPC) ได้รับอนุญาตบัตรพิเศษที่ขอไว้ 53 แห่ง แต่เนื่องจากการทำเหมืองใต้ดินต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ทางกระทรวงอุตสาหกรรมจึงเร่งผลักดัน พ.ร.บ.เหมืองแร่ ที่ยังอยู่ขั้นตอนการพิจารณาของวุฒิสภา ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ผ่านการพิจารณารายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญในการขอประทานบัตรเพื่อดำเนินการทำเหมืองต่อไป

พฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. 2544 สมาชิกแทนราษฎรผ่านร่าง พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 (ฉบับแก้ไข) ที่มีสาระสำคัญหลัก คือ การอนุญาตให้ทำเหมืองใต้ดินในพื้นที่ลึกลงไปเกินกว่า 50 เมตร โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของที่ดิน ชาวบ้านจึงตื่นตัวมากขึ้นเพราะบริษัทฯ ไม่ต้องซื้อที่ดินเป็นหมื่นๆ ไร่ แต่จะขุดหาแร่โดยเสรีใต้พื้นดินของชุมชน

มกราคม พ.ศ. 2545 กระแสการต่อต้านจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายหมู่บ้าน เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิก อบต.ห้วยสามพาด กับ อบต.นาม่วง คัดค้านโครงการอย่างชัดเจน และในการประชุมคณะกรรมการร่วมเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2545 กลุ่มชาวบ้านได้เดินทางมายื่นหนังสือคัดค้านแก่นายกรัฐมนตรี และให้ตรวจสอบข้าราชการกรมทรัพยากรธรณีในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ยื่นหนังสือแก่ สผ. ให้ทบทวน EIA ใหม่ และได้ยื่นหนังสือที่สถานทูตแคนาดาเรื่อง APPC แทรกแซงรัฐบาลไทย

มีนาคม พ.ศ. 2545 กลุ่มผู้ต่อต้านจากกิ่งอำเภอประจักษ์ศิลปาคมได้เดินทางมาชุมนุมและยื่นหนังสือคัดค้านต่อผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ประชาสังคมภาคอีสาน 19 จังหวัดและเครือข่ายสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) อีสานได้มีมติคัดค้านร่างพ.ร.บ.แร่ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบแล้วแต่ยังอยู่ในขั้นพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญของวุฒิสภา โดยเห็นว่า ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทข้ามชาติที่แสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของบุคคล และชุมชน

เมษายน พ.ศ. 2545 จังหวัดอุดรธานี แต่งตั้งคณะทำงานศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากโครงการเมืองแร่โพแทชอุดรธานี ซึ่งมีตัวแทนส่วนราชการ นักวิชาการ ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และฝ่ายการเมืองท้องถิ่น โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดนายอำนาจ ผกรัตน์ เป็นประธาน และคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาร่าง พ.ร.บ. แร่ ของรัฐสภา นำโดย พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เดินทางมารับฟังข้อมูล และติดตามสถานการณ์ในพื้นที่

พฤษภาคม พ.ศ. 2545 มีการประชุมคณะทำงานฯ เพื่อเสนอกรอบการศึกษาผลกระทบจากโครงการฯ โดยให้สถาบันราชภัฏอุดรธานี กับตัวแทนฝ่ายประชาชนร่วมกันจัดทำกรอบประเด็นศึกษา

มิถุนายน พ.ศ. 2545 คณะกรรมการที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นำโดย ศ.นพ.วิจิตร บุญยะโหดะ เดินทางมาร่วมประชุมรับฟังข้อมูล และซักถามรายละเอียดของโครงการจากบริษัทฯ ในประเด็นที่ประชาชนร้องเรียน และเดินทางไปรับฟังข้อมูลจากกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี รวมทั้งประชาชนในพื้นที่

กรกฎาคม พ.ศ. 2545 สถาบันราชภัฏอุดรธานี จัดบรรยายพิเศษจากนักวิชาการเพื่อให้ข้อมูลผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สัญญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีประชาชนเข้าร่วมฟัง 500 คน

สิงหาคม พ.ศ. 2545 คณะทำงานฯ ประชุมเพื่อสรุปการศึกษา รวมทั้งข้อเสนอต่างๆ ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีข้อสรุปร่วมกันดังนี้ 1) ให้ทบทวน พ.ร.บ.แร่ (ใหม่) ทั้งฉบับ ให้เกิดความเป็นธรรมและรักษาผลประโยชน์ของชาติ 2) ให้เปิดเผยสัญญาระหว่างบริษัทฯ กับรัฐบาลต่อประชาชน 3) ให้ทุกฝ่ายสนับสนุนและ

ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน 4) ให้ส่วนราชการวางตัวเป็นกลาง 5) ให้ยกเลิกรายงาน EIA เนื่องจากผิดขั้นตอนของกฎหมายและไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ 6) ให้แก้ไข พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพิจารณาโครงการมากขึ้น โดยเฉพาะการจัดทำรายงาน EIA 7) ให้ตั้งตัวแทนชุมชนทุกหมู่บ้านในพื้นที่โครงการ เพื่อประสานงานด้านข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมืองแร่โพแทช

ตุลาคม พ.ศ. 2545 จังหวัดได้แต่งตั้งผู้แทนจากหน่วยงานทหารเข้าเป็นคณะทำงานฯ เพิ่มเติมเนื่องจากข้าราชการ และประชาชนในเขตพื้นที่ทหารไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการมากนัก ทั้งที่อยู่ในเขตประทานบัตร นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้ส่งคำวินิจฉัยมายังคณะทำงานฯ และกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี โดยแจ้งว่ากฎหมายฉบับ พ.ศ. 2545 ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ธันวาคม พ.ศ. 2545 ได้มีการแจ้งข้อเสนอมติของคณะทำงานฯ ในประเด็นต่างๆ ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ส่วนปกครองท้องถิ่น เลขาธิการรัฐสภา เลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และกรมทรัพยากรธรณี

31 ธันวาคม พ.ศ. 2545 กฎหมายฉบับใหม่ประกาศราชกิจจานุเบกษา และมีการตอบชี้แจงข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ตามข้อเสนอของคณะทำงานฯ

มกราคม 2546 มีการเจรจาระหว่างประชาชนและผู้แทนรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและกระทรวงอุตสาหกรรม ผลการเจรจาตกลงให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณา EIA ชุดใหม่ จำนวน 6 คน ให้มีนักวิชาการฝ่ายประชาชน 3 คน โดย 1 ใน 3 เป็นนักวิชาการจากสถาบันราชภัฏอุดรธานี และอีก 3 คน เป็นตัวแทนที่ สผ. แต่งตั้ง และในช่วงของการพิจารณารายงาน EIA ดังกล่าว ให้ทั้ง 2 กระทรวง ตกลงร่วมกันว่าจะไม่มีการดำเนินการพิจารณาออกประทานบัตร และในวันที่ 17 มกราคม 2546 สถาบันราชภัฏอุดรธานี จัดบรรยายพิเศษ เรื่อง เทคนิคทางวิศวกรรม และผลกระทบในการทำเหมืองแร่ใต้ดิน กรณีเหมืองแร่โพแทชอุดรธานี มีผู้เข้าร่วมฟัง 500 คน

13 มีนาคม 2546 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการ 6 คน เรียกว่า คณะทำงานแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนเกี่ยวกับรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี โดยมีผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ศ.ดร.ปริญญา นุตาลัย (ประธาน) , รศ. พิสิฐ สุกรียพงศ์ , ผศ.ดร.ภาณุวัฒน์ สุริยฉัตร ,นางอรุณศรี อื้อศรีวงศ์ , นางศยามล ไกยูรวงศ์ และนายศศิน เฉลิมลาภ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นต่อรายงาน EIA ในประเด็นที่ประชาชนร้องเรียน

29 มีนาคม 2546 มีการจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข ที่สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขา ข้อสรุปจากการสัมมนาได้ชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของโครงการในหลายด้าน ทั้งการทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) , กฎหมายและสัญญาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

11 เมษายน 2546 ตัวแทนจากองค์กรต่างๆ ของจังหวัดอุดรธานี และสื่อมวลชน รวม 19 คน ได้ร่วมพูดคุย ปรีกษา หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกรณีเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ณ ห้องประชุมเทพารักษ์ เทศบาลนครอุดรธานี ตัวแทนทั้งหมดได้ก่อตัวขึ้นเป็น คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เพื่อศึกษา ติดตาม และสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับโครงการ

21 เมษายน 2546 คณะกรรมการผู้ชำนาญการที่แต่งตั้งขึ้นใหม่ นำโดย ศ.ดร.ปริญญ์ นุดาลัย (ประธานคณะกรรมการฯ) ได้เข้ามาศึกษาข้อมูลในพื้นที่ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากโครงการ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการพิจารณารายงาน EIA ขณะเดียวกันกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี ได้เดินทางไปยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ชะลอโครงการและการยื่นขอประทานบัตร จนกว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการจะพิจารณา EIA แล้วเสร็จ นอกจากนี้ยังขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาทบทวนสัญญาระหว่างรัฐบาลกับบริษัท ด้วย โดยให้มีตัวแทนจากประชาชนอยู่ในคณะทำงานครั้งหนึ่ง ซึ่งเลขานุการรัฐมนตรีฯ ได้รับไว้พิจารณาและทำบันทึกตกลงร่วมกันกับตัวแทนชาวบ้าน

29 เมษายน 2546 คณะทำงานฯ รวม 20 คน ประชุมกำหนดแนวทางการทำงาน ณ ห้องประชุม เทพารักษ์ เทศบาลนครอุดรธานี เตรียมจัดสัมมนา เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย” และได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ ให้รัฐบาลทบทวนสัญญา สิทธิประโยชน์ กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลตอบแทนต่อรัฐ และชุมชนท้องถิ่น และรายงาน EIA โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี

30 เมษายน 2546 ตัวแทนคณะทำงานฯ ได้เข้าร่วมประชุมกับคณะทำงานวิชาการเวทีสมัชชาสุขภาพภาคอีสาน ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยในที่ประชุมได้กำหนดให้ โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เป็นวาระสำคัญในเวทีสมัชชาสุขภาพภาคอีสานที่จะจัดขึ้นในวันที่ 3 - 4 กรกฎาคม 2546 ณ จังหวัดสกลนคร เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างรุนแรงได้

12 พฤษภาคม 2546 คณะทำงานฯ จัดพิมพ์แผ่นพับเผยแพร่ข้อมูลผลกระทบทั้งด้านบวกและลบที่ประชาชนชาวอุดรธานีจะได้รับจากโครงการดังกล่าว แจกจ่ายตามหน่วยงานต่างๆ และประชาชนทั่วไป

17 - 18 พฤษภาคม 2546 คณะทำงานฯ ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดสัมมนา เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย” ณ สถาบันราชภัฏอุดรธานี มีประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมการสัมมนาเกือบ 500 คน และมีผู้สนใจแสดงเจตจำนงเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินการศึกษา ติดตามผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ประมาณ 70 คน นอกจากนี้ ยังมีการเปิดแถลงข่าวร่วมกับสถาบันราชภัฏอุดรธานี และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ถึงผลสรุปจากการประชุมสัมมนาที่เสนอให้ทบทวนสัญญา , ให้ทำรายงาน EIA ใหม่ โดยเพิ่มการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพที่ชัดเจนเข้าไปในรายงานผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

3 มิถุนายน 2546 คณะทำงานฯ เข้าร่วมประชุมรับฟัง และแสดงความคิดเห็นในประเด็นการทำเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ตามหนังสือเชิญของคณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจ การพาณิชย์ และอุตสาหกรรม วุฒิสภา ที่ประชุมคณะกรรมการสิทธิการมีมติให้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาการทำเหมืองแร่โพแทช ในคณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจ การพาณิชย์ และอุตสาหกรรม วุฒิสภา โดยให้มีผู้แทนจากจังหวัดอุดรธานี 2 คน และที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ 2 คน และในวันเดียวกันนี้ ได้มีข้อสรุปเกี่ยวกับรายงาน EIA ของโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ของคณะทำงานแก้ไขปัญหามลพิษเกี่ยวกับรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ที่มี ศ.ดร.ปริญญ์ นุดาลัย เป็นประธานคณะทำงาน ซึ่งเห็นว่า รายงาน EIA โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี มีข้อบกพร่องมากมายจนไม่สามารถยอมรับได้ และไม่เหมาะสมที่จะประกอบการยื่นขอประทานบัตรได้ ให้ดำเนินการศึกษา ปรับปรุงแก้ไขใหม่ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

5 มิถุนายน 2546 คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี ส่งนายธนัชชัย สามเสน รองประธานหอการค้าจังหวัดอุดรธานี และนางนิสิต ศักยพันธ์ ผู้ประสานงานคณะทำงานฯ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาการทำเหมืองแร่โปแตช นายสันติภาพ ศิริวัฒนไพบูลย์ อาจารย์สถาบันราชภัฏอุดรธานี และนายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของคณะกรรมการ

6 และ 13 มิถุนายน 2546 เวลา 08.00 – 09.20 น. คณะทำงานฯ และสถาบันราชภัฏอุดรธานี ได้รับเชิญไปบรรยายให้ความรู้ เรื่อง โครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนอทรพิทยานุกูล ณ หอประชุมอเนกประสงค์ โรงเรียนนอทรพิทยานุกูล

13 มิถุนายน 2546 เวลา 13.00 – 16.00 น. ผู้แทนองค์กรต่าง ๆ และประชาชนชาวอุดรธานี พบปะร่วมหารือกับ ส.ส.ธีรยุทธ วณิชชัง ส.ส.ธีระชัย แสนแก้ว ส.ส.ต่อพงษ์ ไชยสาส์น ส.ว.สมคิด ศรีสังคม และ ส.ว.สุพร สุภสร ณ ห้องประชุม 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี

24 มิถุนายน 2546 เวลา 09.00 – 12.00 น. คณะทำงานฯ และสถาบันราชภัฏอุดรธานี ได้รับเชิญไปบรรยายให้ความรู้ เรื่อง โครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี แก่นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีอุดรธานี

29 มิถุนายน 2546 เวลา 14.00 – 18.00 น. คณะทำงานฯ ได้จัดกิจกรรม “เดินบ้าน ลานโสเหล่ : สานใจไทบ้าน – คนเมือง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เหมืองโปแตชอุดรฯ” โดยเชิญ สว.โสภณ สุภาพงษ์ เป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ ณ ลานทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุดรธานี

เอกสารประกอบ

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. 2543. **บัตรส่งเสริม คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เลขที่ 1727/2543.** ให้ไว้ ณ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2543. กรุงเทพมหานคร.

นพดล เพียรเวช. 2546. **การหลุดตัวของแผ่นดินจากการทำเหมืองใต้ดิน.** เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการเหมืองแร่โปแตชจังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร. หน้า 70-83.

บริษัท ทีเอ็ม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด. 2544. **รายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โปแตช แหล่งอุดรใต้ (แหล่งสมบูรณ์).** กรุงเทพมหานคร.

ปกรณ์ สุวานิช. 2546. **ความเป็นมาและข้อดีของโครงการเหมืองแร่โปแตชอุดรธานี.** เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเหมืองแร่โปแตชจังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร. หน้า 14-21.

ปริญญา นุตาลัยและคณะ. 2546. **รายงานการทบทวนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โปแตช แหล่งอุดรใต้ (แหล่งสมบูรณ์).** คณะทำงานแก้ไขปัญหามลพิษร้ายแรงเกี่ยวกับรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพมหานคร.

มนู โอมะคุปต์ และจิระ จินตกุล. 2543. ทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ. รายงานการประชุมพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อเตรียมรับสหัสวรรษหน้า. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร. หน้า17.

วสันต์ พานิชและคณะ.2546.กฎหมาย สัญญาที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร. หน้า 164-183.

สันติภาพ ศิริวัฒนไพบูลย์. 2546. ผลกระทบทางสังคมจากโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร. หน้า 84-101.

สันติภาพ ศิริวัฒนไพบูลย์ และสมพร เพ็งคำ. 2546. เอกสารสรุปการสัมมนา เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย”. สัมนานวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2546 ณ สถาบันราชภัฏอุดรธานี. ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏอุดรธานี. อุดรธานี.

เอเชียแปซิฟิก โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด. 2543. เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพมหานคร.

ผลกระทบทางสุขภาพ : ประเด็นปัญหาและแนวทางการประเมิน กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี

สมพร เพ็งคำ
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี้อุดรธานี

1. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

1.1 ผลกระทบทางสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก ให้ความหมายของสุขภาพว่า

“ Health is a stage of complete physical
mental, social and spiritual well - being,
not merely absence of diseases and infirmity ”

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีสุขภาพดี ไม่ใช่แค่การไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคมและทางจิตวิญญาณ หรือสุขภาวะที่สมบูรณ์ทุกๆ ทางเชื่อมโยงกัน ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้อธิบายความหมายของสุขภาวะทั้ง 4 มิติ ไว้ดังนี้ (ประเวศ วะสี, 2545)

สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น

สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีและมีสันติภาพ เป็นต้น

สุขภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง ความสุขอันประณีตที่เกิดจากการมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน หรือพระผู้เป็นเจ้า หรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน ๆ

ผลกระทบทางสุขภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพตัวใดตัวหนึ่งหรือหลายตัว อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ผลกระทบทางสุขภาพ จึงเป็นสิ่งที่หลาย ๆ ฝ่ายต้องการทราบก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการ ผลกระทบทางสุขภาพสามารถจำแนกได้ตามมิติของสุขภาพทั้ง 4 มิติ คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลต่อสุขภาวะในแต่ละมิติ ทั้งทางบวกและทางลบ ย่อมถือเป็นผลกระทบทางสุขภาพ การจำแนกในลักษณะนี้ ผู้ประเมินจะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงและความคาบเกี่ยวระหว่างมิติสุขภาพ เพราะผลกระทบทางสุขภาพโดยทั่วไปมักมีลักษณะเป็นองค์รวม หากมีความพยายามในการแบ่งอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดว่าส่วนใดเป็นผลกระทบต่อสุขภาพจิต ผลกระทบต่อสุขภาพสังคม และผลกระทบต่อสุขภาพทางจิตวิญญาณ อาจทำให้สูญเสียภาพรวมของผลกระทบทางสุขภาพทั้งหมดได้ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) เป็นผลกระทบทางสุขภาพ เนื่องจากการดำเนินนโยบาย แผนงานหรือโครงการโดยตรง โดยมีปัจจัยอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องน้อยมาก เช่น ผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องมาจากโครงการเหมืองแร่ในเขตป่า ผลกระทบลักษณะนี้มีตัวแปรที่เข้ามาเกี่ยวข้องน้อยทำให้วิเคราะห์เชิงปริมาณและติดตามเผาะระวังได้โดยง่าย

2. ผลกระทบโดยอ้อม (Indirect Impact) เป็นผลกระทบที่มีได้เกิดขึ้นกับสุขภาพโดยตรง แต่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพหลายตัวร่วมกัน จนมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพในที่สุด เช่น ผลกระทบต่อสุขภาพกายที่แย่งเนื่องจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตภายหลังจากทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมลงจากการดำเนินโครงการ ดังนั้น การประเมินผลกระทบในลักษณะนี้ค่อนข้างยากในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพราะมีปัจจัยประกอบมาก จึงจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

3. ผลกระทบสะสม (Cumulative Impact) เป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สะสมมาจากการดำเนินนโยบาย แผนงานและโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่เดียวกัน หรือในกลุ่มประชากรเดียวกัน ซึ่งบางครั้งทำให้ผลกระทบทางสุขภาพรุนแรงขึ้นเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพของแต่ละโครงการ ผู้ที่ทำการประเมินผลกระทบสะสมจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่หรือประชากรแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี ตลอดจนต้องสามารถมองทะลุไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะอยู่นอกเหนือจากขอบเขตของโครงการก็ตาม

ผลกระทบทางสุขภาพสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชนและผลกระทบในระดับสาธารณะ ซึ่งแต่ละระดับจะมีความแตกต่างกันไป ดังนั้น การประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่ดี จึงควรพิจารณาผลกระทบทางสุขภาพในทุกระดับและเชื่อมโยงแต่ละระดับเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและชัดเจนในแง่ของผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดแนวทางการเสริมผลกระทบทางบวกและลดผลกระทบทางลบจากการดำเนินนโยบาย แผนงานหรือ โครงการในระดับต่าง ๆ

1.2 ความจำเป็นของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ประการหนึ่งคือการที่ทุกคนต้องได้มีสุขภาพที่ดี โดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการให้แก่ประชาชน ขณะเดียวกันบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ก็มีหน้าที่ในการช่วยกันรักษาสุขภาพและ สร้างสุขภาพให้เกิดขึ้นด้วย สิทธิด้านสุขภาพ มีด้วยกันหลายแนวคิด หนึ่งในนั้น คือ ความมั่นคงทางสุขภาพ ซึ่งบุคคลจะมีความมั่นคงทางสุขภาพได้ต้องประกอบไปด้วยปัจจัย 6 ประการ คือ (จรัส สุวรรณเวลา, 2543.)

1. ไม่เจ็บป่วยหากไม่จำเป็นต้องป่วย ถ้าเป็นโรคหรือความเจ็บป่วยที่ป้องกันได้ ก็ต้องได้รับการป้องกันและการป้องกันนั้นได้ผล

2. หากเจ็บป่วยต้องได้รับการรักษาตามความจำเป็น โดยผู้เจ็บป่วยต้องสามารถเข้าถึงบริการการรักษาได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเชิงเศรษฐฐานะ ค่าใช้จ่าย ระยะทาง ท้องที่ ข้ออคติหรือความเสียเปรียบต่างๆ และเป็นบริการการรักษาที่ได้ผลตามที่พึงจะได้ด้วยความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ในขณะนั้นๆ

3. ไม่มีการหากไม่จำเป็นต้องพิจารณา เพราะความพิการเป็นสาเหตุของการเสื่อมสุขภาพและการถดถอยของคุณภาพชีวิต ถ้าเหตุของความพิการเป็นสิ่งที่สามารถป้องกันได้ก็ต้องได้รับการป้องกัน ไม่ว่าสาเหตุนั้นจะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในการทำงานหรือในการผจญกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็ตาม

4. หากต้องพิจารณาถึงน้อยที่สุด เมื่อเกิดความเจ็บป่วยที่จะนำไปสู่ความพิการ ก็ได้รับการวินิจฉัยโดยเร็ว และได้รับการรักษาที่เหมาะสมทันที จนไม่เกิดความพิการหรือเกิดน้อยที่สุด

5. เมื่อพิจารณาต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพช่วยให้สามารถมีชีวิตใกล้เคียงกับสภาพปกติมากที่สุด ขณะเดียวกันการปรับสภาวะแวดล้อมในสังคมก็จะช่วยให้ผู้พิการสามารถมีชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติด้วย

6. ไม่เสียชีวิตหากไม่จำเป็นต้องเสียชีวิต เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ความตายย่อมเป็นสิ่งธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบ แต่บุคคลอาจมีชีวิตยืนยาวได้หากสาเหตุของความตายได้รับการป้องกันและจัดปัดเป่าให้กลับเป็นปกติได้ สาเหตุของการเสียชีวิตนี้อาจเป็นสาเหตุระดับบุคคล หรือ สาเหตุโดยส่วนรวมที่กำกับอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์แต่ละชนชาติอยู่

ที่ผ่านมานโยบายต่างๆ นอกภาคสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะความมั่นคงทางสุขภาพ เป็นอย่างมาก ซึ่งมีทั้งผลกระทบทางบวกและทางลบ ทั้งโดยตรง โดยอ้อมและผลกระทบสะสม ดังนั้นการตัดสินใจดำเนินโครงการต่างๆ ของรัฐจึงจำเป็นต้องพิจารณาให้ครอบคลุมถึงผลกระทบทางสุขภาพ ไม่เพียงเฉพาะนโยบายด้านสาธารณสุขเท่านั้น แต่รวมถึงการกำหนดนโยบาย แผนงานหรือโครงการอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวพันหรือมีผลต่อสุขภาพ ก็จะต้องนำมาพิจารณาสุขภาพเข้าไปเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาตัดสินใจด้วยเช่นกัน ในการนี้ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพขึ้นมานั่นเอง

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้คำจำกัดความของ นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Healthy Public Policy) ว่า หมายถึง " นโยบายสาธารณะที่แสดงถึงความห่วงใยอย่างชัดเจนเรื่องสุขภาพและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อผลกระทบทางด้านสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นจากนโยบายนั้น ขณะเดียวกันก็เป็นนโยบายที่มุ่งสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและมุ่งให้พลเมืองมีทางเลือกและสามารถเข้าถึงทางเลือกที่ก่อให้เกิดสุขภาพที่ดีได้ " (อ้างถึงในเดซริต สุขกำเนิด วิชัย เอกพลาการและปัทพงษ์ เกษสมบุรณ์, 2545) นอกจากนี้ตามข้อตกลงในกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) ได้กำหนดให้นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพเป็นกลยุทธ์และกลวิธีสำคัญในการสร้างสุขภาพ ดังนั้นในการดำเนินนโยบายสาธารณะในเรื่องใด ๆ ก็ตามที่มีความเกี่ยวพันกับสุขภาพ ไม่ว่าในด้านใดหรือมิติใด จึงควรที่จะต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของประชาชนให้ถ่องแท้ก่อนการตัดสินใจซึ่งปัจจุบันได้มีการพัฒนากระบวนการในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงผลกระทบดังกล่าวเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของสาธารณะเรียกว่า " การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ " (Health Impact Assessment : HIA)

1.3 ความหมายและความมุ่งหวังของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment)

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม โดยมีการประยุกต์ใช้แนวทางและเครื่องมือที่หลากหลายในการระบุ คาดการณ์และพิจารณาถึงผลกระทบทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้วกับประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จากข้อเสนอหรือการ

ดำเนินนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจอันจะเป็นประโยชน์สำหรับการสร้างเสริมและการคุ้มครองสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพมิใช่กระบวนการตัดสินใจในตัวเอง ผลลัพธ์ที่สำคัญของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ คือ ชุดของคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะที่มีข้อมูลหลักฐานยืนยัน (Evidence-based recommendations) ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางและคุณค่าหรือความสำคัญของการมีสุขภาพะที่ดีร่วมกันของสังคม เพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยมีความมุ่งหวัง คือ

(1) เพิ่มความสำคัญหรือเพิ่มคุณค่าของมิติทางสุขภาพ ในกระบวนการกำหนดนโยบายในระดับต่าง ๆ รวมถึงการแสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าที่แตกต่างกันและการเคารพในการให้คุณค่าที่แตกต่างกันของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียต่าง ๆ เช่น การให้คุณค่ากับมิติสุขภาพทางจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่น ทำให้การตัดสินใจเป็นไปโดยรอบคอบและมีความเป็นธรรมเพิ่มขึ้น

(2) การแสดงน้ำหนักและข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพและข้อห่วงใยด้านสุขภาพที่ชัดเจนและเป็นระบบซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินผลกระทบทางสุขภาพทำให้การตัดสินใจในกระบวนการนโยบายสาธารณะที่จะเกิดขึ้น ยืนอยู่บนฐานของข้อมูลที่เป็นจริงและมีความครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น

(3) การระดมทรัพยากรของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การสร้างความตระหนักและการสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการสร้างเสริม คุ้มครองและฟื้นฟูสุขภาพของตนเองและสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม จนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการหรือร่วมดำเนินการในนโยบายสาธารณะนั้นด้วยความเต็มใจและตั้งใจทำให้มีทรัพยากรและความร่วมมือกันมากขึ้นในการดำเนินการ ซึ่งเป็นผลให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรอีกด้วย

2. ผลกระทบของโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ต่อสุขภาพของประชาชน

การดำเนินโครงการต่าง ๆ ย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะมากน้อยและขยายวงกว้างเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับขนาดและลักษณะการดำเนินงานของโครงการนั้น ๆ โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เป็นโครงการขนาดใหญ่โครงการหนึ่งที่หลายฝ่ายมีความห่วงกังวลกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะมิติทางด้านสุขภาพ หนทางในการลดความวิตกกังวลก็ คงจะหนีไม่พ้นการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและป้อนเข้าสู่กลไกการตัดสินใจ อันจะนำมาซึ่งการตัดสินใจที่ถูกต้อง เป็นธรรม ลดข้อพิพาท มีการหามาตรการควบคุม ป้องกันและลดผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการต่อไป

รายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ของบริษัท เอเซีย แปซิฟิค โพแทช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งจัดทำโดยบริษัท ทีเอ็ม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด เป็นรายงานที่ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาชน ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากโดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากว่ารายงานฉบับนี้มีผลต่อการยื่นขอและการได้รับประทานบัตรของบริษัท ดังนั้นจึงเกิดเวทีสัมมนาและวงเสวนาเกี่ยวกับรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี อย่างกว้างขวาง จากการศึกษาและวิเคราะห์รายงานฉบับนี้ของหลาย ๆ

ภาคส่วนพบความไม่สมบูรณ์อยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและด้านสุขภาพ ในมิติทางด้านสุขภาพ ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

(1) อาจารย์เดชรัตน์ สุขกำเนิดและนายแพทย์ปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์ ได้แสดงข้อคิดเห็นไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ซึ่งจัดสัมมนาขึ้นที่ห้องประชุมนานาชาติชั้น 2 อาคารสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 29 มีนาคม 2546 ว่า ผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ของบริษัทเอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่นจำกัด อาจเกิดขึ้นได้ทั้งผลกระทบทางบวก เช่น การเพิ่มการจ้างงานหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตามมาและผลกระทบทางลบ เช่น ความเครียด หรือการเพิ่มขึ้นของโรคทางเดินหายใจจากฝุ่นเกลือและฝุ่นละอองต่าง ๆ อุบัติเหตุจากการทำงานและการขนส่ง โดยผลกระทบทางลบอาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ฝุ่นเกลือ แผ่นดินยุบ การปนเปื้อนของน้ำใต้ดิน ปัญหาสุขภาพในพื้นที่ย่อย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม จากการอพยพเข้าของแรงงานและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

(2) คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ร่วมกับสถาบันราชภัฏอุดรธานี และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพแนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ” ระหว่างวันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ ห้องประชุม 1 อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี และได้เปิดแถลงข่าวกับ สื่อมวลชนถึงเหตุผลและความไม่เหมาะสมของโครงการฯ เกี่ยวกับความไม่สมบูรณ์ของรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ดังนี้

- ฝุ่นละอองเกลือ ไอเกลือ จากกระบวนการแต่งแร่และลานกองเกลือ อาจจะสร้างความเสียหายให้กับไร่นาและทรัพย์สินของประชาชน ทางราชการ ตลอดจนอาวश्यकุโพรกณ์ของทหาร เนื่องจากพื้นที่ทำเหมืองอยู่ในเขตทหาร สถานศึกษา ศูนย์ราชการ บ้านเรือนประชาชนและพื้นที่การเกษตร ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบเรื่องนี้และไม่มีมาตรการลดผลกระทบที่น่าเชื่อถือ รวมทั้งไม่ได้ประเมินมูลค่าเป็นตัวเงิน หากเกิดปัญหานี้ขึ้น

- การใช้น้ำสำหรับกิจกรรมเหมืองคาดว่าต้องใช้ปริมาณสูงแต่ไม่มีวิธีการจัดการที่ชัดเจน บอกเพียงว่าใช้น้ำจากบ่อเก็บน้ำฝนและไม่ปล่อยน้ำออกสู่ภายนอก (เป็นระบบปิด) ซึ่งไม่น่าจะกระทำได้จริง อาจจะเกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำและการแพร่กระจายของน้ำทั้งสู่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

- ไม่ให้ความสำคัญต่อการประเมินผลกระทบทางสังคม เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ปัญหาทางสังคมและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ รวมทั้งการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการเป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรม

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจประเมินไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะผลตอบแทนของโครงการที่ต้องประเมินค่าเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจชุมชน เช่น การเปลี่ยนแปลงราคาที่ดิน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

- ไม่มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ โดยเฉพาะไม่มีข้อมูลพื้นฐานทางสุขภาพ ภาวะสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ขอบเขตที่จะได้รับผลกระทบทางสุขภาพ กลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ พฤติกรรมของประชาชน

หรือคนงานที่จะมีผลต่อสุขภาพ ปัจจัยทางสุขภาพที่ต้องพิจารณามาตรการลดผลกระทบทางสุขภาพ ตลอดจนการติดตามตรวจสอบและการรับมือกับปัญหาสุขภาพที่จะเกิดกับประชาชนจากโครงการ

- ไม่มีการประเมินความเสี่ยงในรายงาน EIA โดยเฉพาะอุบัติเหตุ อุบัติภัยต่าง ๆ ที่เกิดจากการทำเหมือง เช่น อันตรายจากสารเคมี กากสารพิษทางอุตสาหกรรม กระบวนการขนส่งวัสดุ เหมืองถล่ม การระเบิด หรือเพลิงไหม้ที่รุนแรง ไม่มีมาตรการป้องกัน ลดผลกระทบและความพร้อมในการรับมือกับปัญหาที่เป็นที่น่าเชื่อถือ
- ไม่ได้มีมาตรการในการฟื้นฟูเหมืองที่น่าเชื่อถือ เมื่อหมดอายุประทานบัตรแล้วการปิดช่องอุโมงค์ การติดตามดูแลเหมือง การเฝ้าระวังทางสิ่งแวดล้อม ไม่มีการรับประกันว่าจะได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบ

(3) ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏอุดรธานีได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี โดยทำการสำรวจจากผู้เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ” ในวันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ หอประชุม 1 อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี ผลการสำรวจด้านความคิดเห็นต่อผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี พบว่า ก่อนการเข้าร่วมสัมมนาผู้ตอบแบบสำรวจส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน (ร้อยละ 40.14) และเห็นว่าโครงการไม่มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพต่อประชาชน (ร้อยละ 26.28) หลังการเข้าร่วมสัมมนา พบว่าส่วนใหญ่ต้องการให้มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการ (ร้อยละ 88.07)

(4) จากการประชุมกลุ่มย่อยเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ” ในวันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ หอประชุม 1 อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี ได้สรุปผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนจากโครงการฯ ดังนี้

4.1 มิติด้านสิ่งแวดล้อม

● ผุ่นเกลือ และไอเกลือ ไปได้ไกลแค่ไหน องค์ประกอบของผุ่นเกลือทำให้เกิดโรคอะไร (ระบบผิวหนัง ประสาทสัมผัส ทางเดินหายใจ ทางการบริโภค ฯลฯ) จะมีมาตรการป้องกันและแก้ไขอย่างไร จะรับผิดชอบอย่างไร

- ปัญหาผุ่นละออง มลพิษทางอากาศทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจ
- ปัญหาด้านการจราจร ที่ก่อให้เกิดผุ่นละอองหรือก่อให้เกิดอุบัติเหตุ
- การบริหารจัดการด้านวิศวกรรม การสร้างความปลอดภัยในการทำงาน การจัดการของเสียจากกระบวนการผลิต การจัดการน้ำใต้ดินและการทำงานของเครื่องจักร

- มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านการรั่วซึมของกองเกลือ ความเค็ม ไอเค็มที่เกิดขึ้น
- ปัญหาแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชุมชนและการดำเนินการของบริษัท
- โครงสร้างความแข็งแรงของชั้นดิน การสั่นสะเทือนของเครื่องจักรระหว่างดำเนินงานเหมืองแร่ การนำแร่ไปใช้ประโยชน์

- ผลกระทบด้านพฤติกรรมด้านสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่น ปัญหาความเครียด วิตกกังวลของคนในชุมชนและคนงาน

- องค์ประกอบของแร่ธาตุใต้ดิน เช่น แร่กัมมันตรังสี
- การยุบตัวของพื้นที่ ขนาดเท่าใด เฉพาะที่หรือทั้งหมด จะทำอย่างไร
- สารเคมีที่ใช้ในกระบวนการแต่งแร่ ความเป็นพิษหรือไม่ อย่างไร

4.2 มิติด้านเศรษฐกิจ

- มาตรการความเป็นธรรม การป้องกันและกฎหมายในการให้คำจำกัดความการทำสัญญา การประกันความเสียหาย

- การทำงาน อัตราการจ้างงาน (ไม่ได้จ้างงานคนอุดรธานี) และรายได้ที่เกิดขึ้นกระทบกับอาชีพเกษตรกร

- น้ำเค็มปนเปื้อนใช้น้ำไม่ได้ ทำการเกษตรไม่ได้ จับปลาไม่ได้ เกิดโรคหรือไม่ การแย่งชิงน้ำระหว่างโครงการกับประชาชน

- ผลกระทบต่ออาคาร บ้านเรือน รถยนต์
- การเป็นอยู่ด้านโภชนาการ เช่น ข้าว ปลา สัตว์ที่สามารถนำมาเป็นอาหารจะต้องเปลี่ยนไป

4.3 มิติด้านสังคม

- วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับบริษัท ระหว่างสมาชิกในชุมชนเองและระหว่างแรงงานที่จะเข้ามาใหม่กับชุมชนเดิม

- เกิดความเครียด ความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัว คนในพื้นที่ซึ่งมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการดำเนินการเหมืองแร่

- การแทรกแซงและประชาสัมพันธ์ของบริษัทฯ จะทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทุนทางสังคมลดลงหรือไม่

- ชาวบ้านต้องการรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิม ไม่อยากเป็นวิถีชีวิตแบบอุตสาหกรรม

4.4 มิติด้านระบบสาธารณสุข

- ความพร้อมของรัฐ ในการตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรม คุณภาพของระบบบริการ สุขภาพ

- ข้อมูลพื้นฐานความเจ็บป่วย และความสมบูรณ์ของสุขภาพในปัจจุบัน การสาธารณสุข ทางออก ทางป้องกันทำอย่างไร

- มาตรการด้านชีวอนามัย ระบบสาธารณสุข ยังขาดบุคลากร เจ้าหน้าที่ และสถานที่ให้บริการ

(5) คณะทำงานแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนเกี่ยวกับ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ได้สรุปผลการทบทวนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทช แหล่งอุดรใต้ (แหล่งสมบูรณ์) ของบริษัทเอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ในวันที่ 3 มิถุนายน 2546 ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ จากการคัดค้านของกลุ่มชาวบ้านจังหวัดอุดรธานีและกลุ่ม

องค์กรเอกชนโดยได้ทำหนังสือร้องเรียนมายังสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจากการจัดประชุมรับฟังความเห็นของประชาชนและองค์กรเอกชน ที่ศาลากลางจังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 ในประเด็นเกี่ยวกับสุขภาพที่ว่า ผลกระทบด้านสุขภาพ ไม่ได้มีข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่การประเมินสภาวะสุขภาพของประชาชน ความพร้อมของทรัพยากรทางการแพทย์ เพื่อรองรับโครงการฯ และกลไกในการติดตาม ตรวจสอบ เฝ้าระวัง ป้องกันแก้ไขและชดเชยสุขภาพ คณะทำงานฯ มีความคิดเห็นว่า ในรายงาน EIA การศึกษาด้านสุขภาพและอาชีวอนามัยยังไม่ครอบคลุมถึงราษฎรที่ได้รับผลกระทบ ในการศึกษาจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานและภาวะทางสุขภาพของราษฎรในพื้นที่ ขอบเขตพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ กลุ่มเสี่ยงหรือพฤติกรรมที่มีผลต่อสุขภาพ เพื่อนำประกอบการวางแผนการป้องกันผลกระทบและการติดตามตรวจสอบ ตลอดจนการรับมือกับปัญหาด้านสุขภาพที่เป็นผลกระทบจากการดำเนินโครงการ

นอกจากนี้ในส่วนข้อสรุปของคณะทำงานฯ เกี่ยวกับสาระสำคัญของข้อบกพร่องของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทชแหล่งอุดรใต้ ในมิติทางด้านสุขภาพมี ดังนี้

- ไม่มีการประเมินขนาดที่เหมาะสมของเหมืองและโรงแต่งแร่ที่จะได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- ไม่มีการประเมินทางเลือกวิธีการทำเหมืองและวิธีการแต่งแร่ที่เหมาะสม ที่สุด
- ไม่มีการรับรองความปลอดภัยของเหมืองที่ได้ออกแบบไว้
- ที่ตั้งของเหมืองและโรงแต่งแร่ไม่เหมาะสมเพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำปาวและห้วยหลวงและเป็นแหล่ง recharge น้ำบาดาล
- การทำเหมืองที่น่าเสนอจะก่อให้เกิดแผ่นดินทรุดในวงกว้าง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อราษฎรในพื้นที่เหมือง ซึ่งยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้
- ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดจากกองหางแร่และบ่อน้ำเกลือต่อการปนเปื้อนน้ำผิวดินและน้ำบาดาลในพื้นที่
- ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดจากไอเกลือและฝุ่นเกลือจากโรงแต่งแร่ ลานกองหางแร่และบ่อน้ำเกลือ
- ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อการใช้ที่ดินบริเวณข้างเคียงพื้นที่โครงการ
- ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่ชุ่มน้ำหนองหานกุมภวาปี
- ไม่มีการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดจากการขนส่ง การเก็บ การใช้ การกำจัดและอุบัติเหตุจากสารเคมีที่ใช้ในการแต่งแร่
- ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อน้ำผิวดินและน้ำบาดาลในบริเวณพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียง
- ไม่มีการประเมินผลกระทบทางการสร้างถนน ทางรถไฟและจากการขนส่งแร่
- ไม่มีการประเมินผลกระทบเนื่องจากการขายเกลือต่อผู้ผลิตเกลือรายย่อยภายในประเทศ
- ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปิดเหมือง

- ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจชุมชน

- ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เนื่องจากการหลุดตัวของพื้นดิน

(5) พ.อ. สมคิด ศรีสังคม สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดอุดรธานี ได้ให้ทัศนะต่อกรณีโครงการเหมืองแร่ โปแตช จังหวัดอุดรธานี ว่า ปัญหาเรื่องแผ่นดินทรุดไม่มีใครประกันได้ว่าจะไม่มีการทรุด แม้แต่ภาคใต้ 3 จังหวัด มีแผ่นดินทรุดที่เกิดจากการทำเหมืองแร่เข้าไปในตัวเมือง การประกันต้องถึงขนาดว่าจะไม่มีการทรุดอย่างเด็ดขาด ปัญหาเรื่องกองเกลือและหางแร่จากการแต่งแร่และการทำให้ย่อยสลายฝุ่นที่เกิดขึ้นจะแพร่กระจายไปตลอดเวลา กองเกลือที่กองไว้ 5-6 ปี หากถูกลมพัดจะไปไกลขนาดไหนและหากเป็นพายุ จะกระจายในวงกว้างมากขึ้น ไอเกลือจะกระจายไปถึงพื้นที่เกษตรกรรมอย่างกว้างขวาง ฝนที่ตกจะชะเกลือลงสู่ห้วยหนองคลองบึงต่อไปจนถึงแม่น้ำโขง ปลาจะตายหมดใน 6 ปี ที่นา ป่าไม้ ลำน้ำไปถึงโครงการ โขง ชี มูล ลำน้ำปาว จะได้รับผลกระทบจากความเค็มทั้งหมด ความเสียหายของชีวิตชุมชน หมู่บ้าน ไม่สามารถชดเชยความเสียหายได้ ชีวิตมนุษย์มีค่ามากกว่าสิ่งใดทั้งสิ้น เงินทอง ก็ชดเชยไม่ได้ เมืองอุดรจะกลายเป็นเมืองร้าง เหมือนตำนานหนองหานล่ม เรื่องผาแดง – นางไอ่ ที่ยุบหายไปทั้งเมือง ผลกระทบจะถึงห้วยหลวง หนองประจักษ์และตัวเมืองอุดรทั้งหมด การย่อยสลายและการแต่งแร่ ต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำใต้ดิน จะเกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำกับชุมชน ซึ่งชาวชุมชนจะเดือดร้อนเพราะต้องใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการเกษตร และการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมีข้ออ่อนอยู่มากไม่ได้กล่าวถึงการประเมินผลกระทบทางสุขภาพไม่มีหลักประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอย่างเด็ดขาดหากเกิดความเสียหายใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ

จากข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาคประชาสังคม ภาควิชาการ รวมไปถึงภาคการเมือง มีความห่วงกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพของโครงการเหมืองแร่ โปแตช จังหวัดอุดรธานีต่อประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าในรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่ทางบริษัท จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการยื่นขอรับประทานบัตร นอกจากจะไม่ครอบคลุมการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพแล้ว ในรายงานยังแสดงให้เห็นว่าทางบริษัท มองสุขภาพเป็นแบบแยกส่วน ไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพียงพอในกระบวนการทัศน์ใหม่ของสุขภาพที่มุ่งเน้นการสร้างนำการซ่อมสุขภาพ และความหมายใหม่ของสุขภาพที่ว่า สุขภาพคือสุขภาพที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ดังนั้นในมิติใหม่ที่สังคมกำลังให้ความสนใจกับการดูแลสุขภาพอย่างกว้างขวาง การจัดทำโครงการโดยไม่ให้ความสำคัญกับมิติทางด้านสุขภาพเลยจึงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดระหว่างผู้ที่หวังแต่จะกอบโกยผลประโยชน์กับผู้ที่ยุติธรรมจะจรรโลงไว้ซึ่งสังคมแห่งสุขภาพะ ดังนั้นการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็น เป็นอย่างยิ่ง ในการให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการให้ประทานบัตร เพื่อลดความห่วงกังวล ลดความขัดแย้ง ประคับประคองให้ประชาชนชาวอุดรธานีตัดสินใจร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และที่สำคัญเพื่อรักษาไว้ซึ่งจังหวัดอุดรธานี ให้เป็นสังคมแห่งสุขภาพสืบไป

3. แนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี

เดชรัดและคณะ (2545) ได้ศึกษาพัฒนาการของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพใน 4 ประเทศ และจำแนกแนวทางการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มประเทศที่พัฒนาต่อยอดมาจากการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยมีการจัดทำ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยข้อเด่นของแนวทางนี้คือ การมีกฎหมายการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมรองรับชัดเจน แต่ ข้อด้อยของแนวทางนี้ คือ การประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพมักจำกัดอยู่เฉพาะในระดับโครงการและมักเกี่ยวข้องกับผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

(2) กลุ่มประเทศที่พัฒนาจากแนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ โดยกลุ่มประเทศเหล่านี้จะพัฒนากระบวนการการประเมินผลกระทบทางสุขภาพแยกออกมาจากการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และถือว่าการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นกระบวนการหนึ่งในการกลั่นกรองนโยบายสาธารณะโดยผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจข้อเด่นของแนวทางนี้คือ สามารถในการนำผลการประเมินผลกระทบทางสุขภาพไปใช้ในขอบเขตที่กว้างขวางกว่า ตั้งแต่ในระดับนโยบายรัฐ ไปจนถึงระดับท้องถิ่นและสามารถใช้ได้ทั้งกับผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพราะไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ข้อด้อย คือ ยังไม่มีการระบุการบังคับใช้และไม่มีการดำเนินการตัดสินใจหรือการอนุมัติโครงการที่ชัดเจนตามกฎหมาย

ในประเทศไทย การพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นไปตามแนวทาง ที่สอง เพราะเป็นการพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้ระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพสามารถประยุกต์ใช้ได้ ในขอบเขตที่กว้างขวาง ทั้งในระดับชาติ ไปจนถึงระดับท้องถิ่น และทั้งในแง่ของผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะจากมุมมองทางด้านสุขภาพประกอบการตัดสินใจมากกว่าที่จะเป็นกระบวนการอนุมัติในตัวเอง สำหรับแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานีจึงต้องเริ่มจากการผลักดันให้มีนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพื่อจะได้มีการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพต่อไป

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ระหว่างวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2546 ที่ สถาบันราชภัฏอุดรธานี จัดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่าง คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสถาบันราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งนักวิชาการ บริษัท APPC สมาคมอุตสาหกรรม หอการค้าจังหวัด สาธารณสุข นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอ พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการเหมืองแร่โพแทชในทุกมิติ ซึ่งเวทีสัมมนาได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพดังนี้

(1) ต้องมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ดังที่ศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้หลักการ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” สำหรับใช้เปลี่ยนแปลงสิ่งที่ยากกว่าจะต้องดำเนินการ 3 เรื่อง ไปพร้อม ๆ กัน คือ การสร้างความรู้ การนำความรู้ไปเคลื่อนไหวสังคม และเชื่อมโยงองค์ความรู้และการเคลื่อนไหวสังคมกับการดำเนินการทางการเมืองเพื่อขับเคลื่อนในเชิงระบบ เชิงกติกาสังคม (กฎหมาย) หรือเชิงโครงสร้าง ในสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขานั้น มุมบนสุด ซึ่งสำคัญที่สุดและเป็นพลังหลักแต่ดำเนินการยากที่สุด คือ การสร้าง

ความรู้ ดังนั้นการนำแนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขามาใช้ในการผลักดันให้เกิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจึงต้องประกอบไปด้วย 3 ภาคส่วน คือ ภาคประชาสังคม วิชาการและการเมือง โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันศึกษาโครงการ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

(2) ร่วมกันหาปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Health Determinants) โดยการจัดเวทีประชุม สัมมนา หรือเวทีเสวนา เพื่อนำเสนอ พุดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าหรือการให้ความสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาพ รวมไปถึงเป้าหมายทางสุขภาพและเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

(3) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอข้อมูล หลักฐานเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพทั้งทางบวกและทางลบ อย่างเป็นระบบ เข้าใจง่ายและอยู่บนพื้นฐานของการใช้วิชาการอย่างมีจริยธรรม ซึ่งอาจใช้ข้อมูลมือสอง เก็บข้อมูลโดยการประสาพิจัย หรือการทำสำมะโน โดยที่ประชุมกลุ่มย่อยเสนอว่า ในกรณีโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ข้อมูลที่ควรที่จะเก็บรวบรวมคือ ภาวะสุขภาพจิต สถิติการเจ็บป่วยและสถานบริการที่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลเรื่องผลของฝุ่นละออง ข้อมูลสารเคมีที่ใช้ในการทำงานเหมืองแร่และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ปริมาณน้ำที่ใช้ของชุมชนและบริษัทที่ดำเนินการ ข้อมูลด้านความปลอดภัย การขนส่ง อุบัติเหตุ ข้อมูลมาตรการอาชีวอนามัย ข้อมูลของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งก่อนและหลังดำเนินการ ข้อมูลสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่ได้จากกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคนในชุมชน ข้อมูลผลที่เกิดขึ้นจากการแยกรแร่ สามารถให้แร่ชนิดใดบ้าง ปริมาณเท่าไร การเข้ามาอยู่อาศัยของคนนอกพื้นที่ ซึ่งในขั้นตอนนี้ควรหานักวิจัยที่ทุกฝ่ายยอมรับมาทำการศึกษาก่อนการตัดสินใจ

(4) นำเสนอทางเลือกที่ปฏิบัติได้จริง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสื่อสารกับสาธารณะตามช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยช่องทางและช่วงเวลาที่เหมาะสม

(5) จะต้องมีการสร้างองค์ความรู้ รวมทั้งสร้างความตระหนักรู้อย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ภาคประชาชน คือ จัดให้มีการเรียนรู้เรื่องกระบวนการทำเหมืองแร่โพแทช และผลกระทบจากเหมืองแร่โพแทชอย่างจริงจัง (อย่าคิดเป็นเรื่องไกลตัว) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง และเป็นระบบ มีรายการวิทยุ และโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น นำเสนอ เกาะติดสถานการณ์ และเผยแพร่ข้อมูลอย่างโปร่งใสทั้งสองฝ่าย

ภาพที่ 21- 26 บรรยายการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย” ระหว่างวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2546 ที่ สถาบันราชภัฏอุดรธานี จัดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่าง คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสถาบันราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งนักวิชาการ บริษัท APPC สภาอุตสาหกรรม หอการค้าจังหวัด สาธารณสุข นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอ พุดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการเหมืองแร่โพแทชในทุกมิติ

4. บทส่งท้าย

โครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ที่มีผลกระทบต่อ สุขภาพของประชาชนในทุกมิติ ดังนั้นการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องทำก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการใช้ในการป้อนเข้าสู่กลไกการตัดสินใจ อันจะนำมาซึ่งการตัดสินใจที่ถูกต้อง เป็นธรรม ลดข้อพิพาท มีการหามาตรการควบคุม ป้องกันและลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการต่อไป

สำหรับแนวทางการดำเนินงานการประเมินผลทางสุขภาพควรกระทำโดยยึดหลักการ สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาซึ่งเน้นการให้ความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมจาก 3 ภาคส่วนคือ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการและภาคการเมือง โดยการ “ชวนกันคิด ชวนกันคุย ชวนกันค้น ร่วมกันสรุป สนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจที่เป็นธรรมและติดตามผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ”

5. เอกสารอ้างอิง

คณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. แกลงข่าว เหตุผลและความไม่เหมาะสมของโครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. รายงานสรุปสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง โครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทาง สุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย. เอกสารอัดสำเนา,2546. หน้า 20.

จรัส สุวรรณเวลา. มุมมองใหม่ระบบสุขภาพ.กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข,2543.

เดชรัตน์ สุขกำเนิด วิชัย เอกพลากรและปัทพงษ์ เกษสมบุรณ์.การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ : แนวคิด แนวทาง และแนวปฏิบัติ.นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข,2545.

เดชรัตน์ สุขกำเนิดและปัทพงษ์ เกษสมบุรณ์. ข้อคิดเห็นต่อรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม จากโครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ของ บริษัท เอเชีย แปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ประเด็นผลกระทบทางสุขภาพ. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ 29 มีนาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร. หน้า 102-105.

ปัทพงษ์ เกษสมบุรณ์ เดชรัตน์ สุขกำเนิดและนุศราพร เกษสมบุรณ์. ความจำเป็นและแนวทางในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณีโครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติสถาบันราชภัฏ อุดรธานี. หน้า 26-51.

ประเวศ วะสี. พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ : ธรรมนูญสุขภาพของคนไทย เครื่องมือนวัตกรรมทางสังคม.
นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ, 2545. หน้า 9 -10

วิรัตน์ คำศรีจันทร์. บทบาทและความเคลื่อนไหวของประชาสังคมกับการสร้างสุขภาพในสังคมไทย.
เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพของ
ชุมชน. วันที่ 20 – 23 พฤษภาคม 2545 ณ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัย
มหิดล ศาลายา. หน้า 17 – 21.

ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น. ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน
ต่อโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี. รายงานสรุปสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง โครงการ
เหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ใน
สังคมไทย วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
หน้า 19.

สมคิด ศรีสังคม. ทศนะของ ส.ว.สมคิด ศรีสังคม ต่อโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี.เอกสาร
ประกอบการประชุมหารือเกี่ยวกับโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี. จัดโดยคณะทำงาน
ศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี วันที่ 13 มิถุนายน 2546 ณ ห้อง
ประชุม 3 อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

สันติภาพ ศิริวัฒน์ไพบูลย์. เหมืองแร่โพแทชอุดรธานี ความเป็นมาและประเด็นปัญหา. เอกสารประกอบ
การสัมมนา โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทาง
การประยุกต์ใช้ในสังคมไทย วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราช
ภัฏ อุดรธานี. หน้า 9-26.

สันติภาพ ศิริวัฒน์ไพบูลย์ และสมพร เฟื่องคำ. รายงานสรุปสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง โครงการเหมือง
แร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ใน
สังคมไทย. วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2546 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ สถาบันราชภัฏ อุดรธานี.

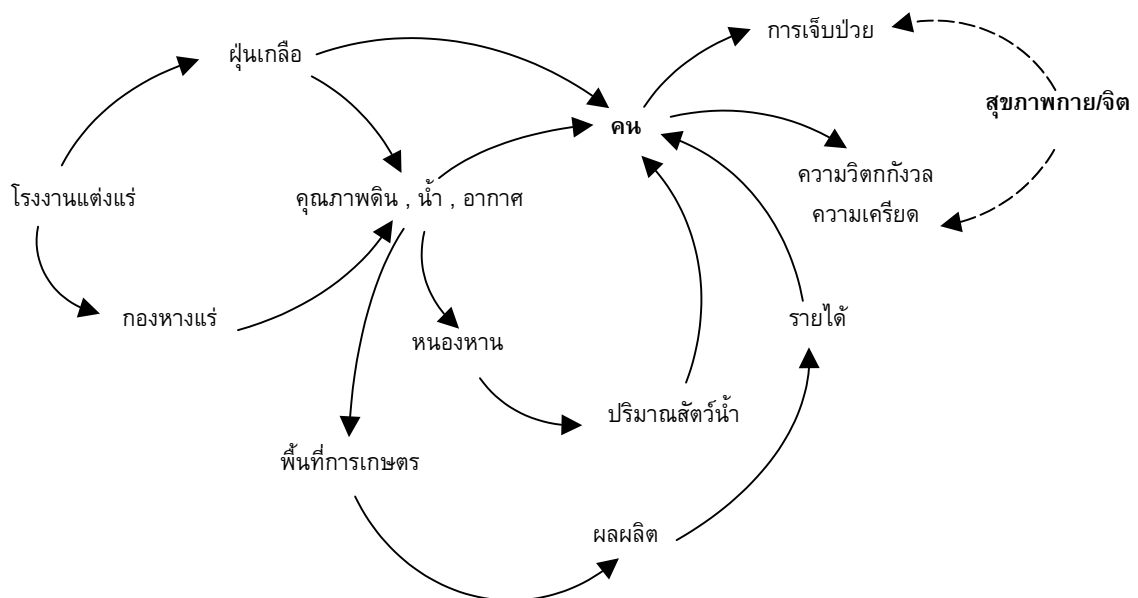
แนวทาง และการผลักดันเชิงนโยบายด้านการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี

สันติภาพ ศิริวัฒน์ไพบูลย์
โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏอุดรธานี

โครงการเหมืองแร่โพแทช จ.อุดรธานี เป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสม ในประเด็นการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ในระหว่างการยื่นขอประทานบัตรเพื่อทำเหมือง ยังมีได้อนุมัติประทานบัตรแต่อย่างใด เมื่อชาวบ้านในพื้นที่ ภาคประชาสังคม และนักวิชาการต่างๆ ได้ออกมาศึกษา ติดตาม ตรวจสอบ จึงได้พบข้อบกพร่องของโครงการมากมาย แสดงให้เห็นถึงความจริงที่ว่า “การดำเนินการโครงการพัฒนาใดๆ ซึ่งขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน มักจะเป็นโครงการที่มีความไม่สมบูรณ์ในตัวเองอยู่เสมอ และเมื่อปล่อยให้มีการดำเนินการต่อไป ความบกพร่องต่างๆ ก็จะปรากฏเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมตามมาอีกมากมาย” โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ก็คงเป็นเช่นเดียวกัน

1. ความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทชฯ

โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี มีประเด็นที่จะก่อให้เกิดผลกระทบได้มากมาย ทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งท้ายที่สุดก็จะส่งผลกลับมาสู่สุขภาพของคนอีกเช่นเดิม เพราะคนต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต หากสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เกิดมลพิษ คนก็ต้องเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ทั้งโรคทางกาย และโรคทางใจ (ปัญหาสุขภาพจิต) ตามมา โครงการเหมืองแร่ขนาดใหญ่เช่นโครงการนี้ น่าจะมีปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพได้มากมาย (ดังแสดงในแผนภาพที่ 1) ที่สมควรได้รับการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินผลกระทบ และหามาตรการ แนวทางในการป้องกันแก้ไข พื้นฟูอย่างเป็นรูปธรรม ให้เป็นที่ยอมรับในทางวิชาการและเป็นที่ยอมรับของประชาชน

แผนภาพที่ 1 ปัจจัย และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการฯ ต่อสุขภาพของประชาชน

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่างๆ อย่างเป็นระบบ และส่งผ่านผลกระทบอย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีการศึกษาประเมินถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งความเสี่ยงหรือโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ด้วย ซึ่งหากไม่ได้มีมาตรการในการป้องกันแก้ไขที่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งกายและจิตใจของประชาชนในที่สุด และการเยียวยาผลกระทบทางจิตใจนับว่าเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง อีกทั้งไม่สามารถประเมินความเสียหายเป็นมูลค่าได้ นั่นคือผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงซึ่งโครงการนี้ ไม่ได้มีการประเมินในเรื่องดังกล่าว

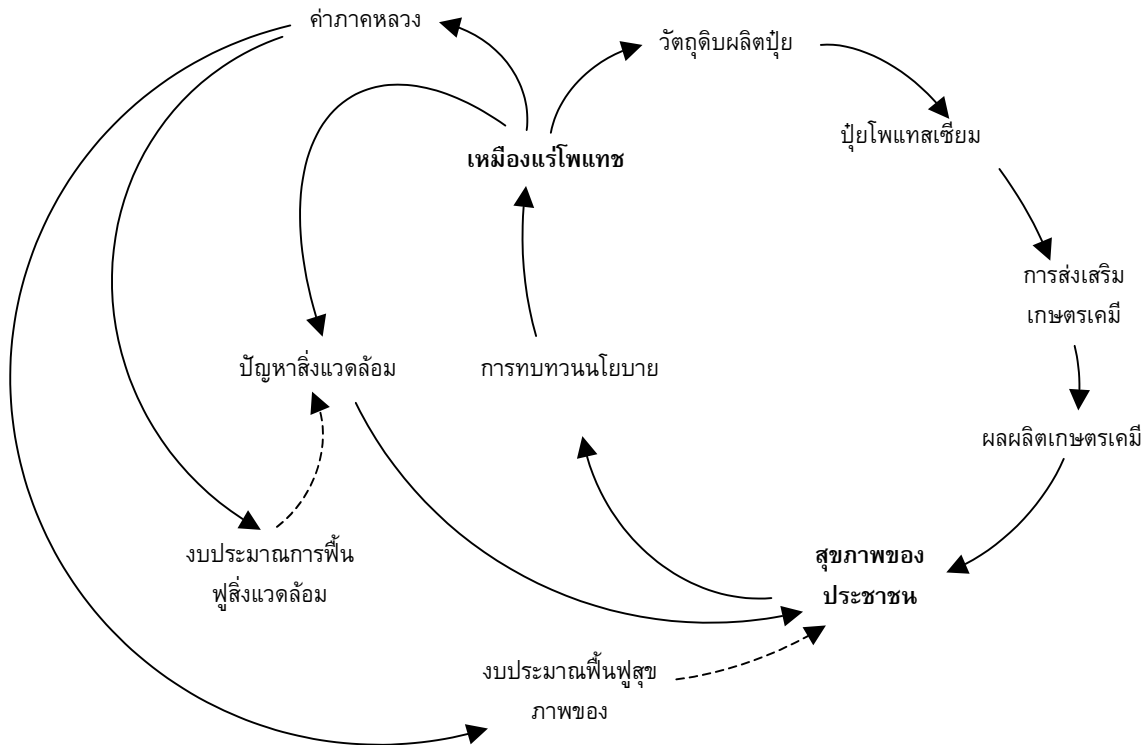
2. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับนโยบายสำคัญอย่างไร

ความจำเป็นที่ต้องประเมินผลกระทบทางสุขภาพ มีใช้เพียงแต่ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต้องมีการพยากรณ์ คาดการณ์ ผลกระทบที่อาจจะสะสมในระยะยาวด้วย รวมทั้งผลกระทบทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ ก็จะต้องมีการประเมินในระดับนโยบายด้วยเช่นกัน เช่น กรณีการผลิตปุ๋ยโพแทสเซียมเพื่อการส่งออกปีละ 1,600,000 ตัน และขายในประเทศอีก 400,000 ตัน จะส่งผลกระทบต่อวิถีการผลิตของเกษตรกร ต้นทุน คุณภาพผลผลิต หรือความเสื่อมโทรมของดิน และท้ายที่สุดก็จะส่งผลต่อผู้บริโภค ทั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงทางเลือก และโอกาสต่างๆ ที่อาจจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เทคนิคการผลิต หรือค่านิยมการบริโภคของผู้คน เพราะหากในอนาคตรูปแบบการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไปตามพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพมากขึ้น จะส่งผลอย่างไรต่อโครงการ

ขณะนี้ การเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) ได้มีบทบาทสำคัญต่อโลกเพิ่มขึ้นทุกขณะ สัดส่วนการตลาด สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารอินทรีย์ได้เพิ่มมากขึ้นทุกปี แม้แต่นโยบายของไทยเองก็ยิ่งมุ่งเน้นการผลิตในรูปแบบนี้ จึงเกิดคำถามว่า ปุ๋ยเคมีเหล่านี้จะนำไปจำหน่ายที่ใดในอีก 10 , 20 หรือ 30 ปี ข้างหน้า หากโฉมหน้าการเกษตรเปลี่ยนไป สิ่งที่กำลังทำอยู่ในวันนี้จะส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรในภาคไหนอย่างไรบ้าง เพราะเมื่อบริบทของสังคมโลก และสังคมไทยเปลี่ยน ภายใต้การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น การทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมีอาจจะเป็นสิ่งล้าสมัยในวันนั้น เราจะทำอย่างไร

หากต้องมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยที่ขายไม่ออก เพื่อพยุงสถานะภาพของบริษัทฯ หรือเพื่อให้รัฐมีรายได้จากค่าภาคหลวง จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนไทยอย่างไร ดังกรณีตัวอย่างที่ประชาชนไทยต้องบริโภคสินค้าตักกลับจากต่างประเทศ ที่มีสารพิษตกค้างเกินมาตรฐาน เช่น ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ อาหารทะเล หรือข้าว เป็นต้น

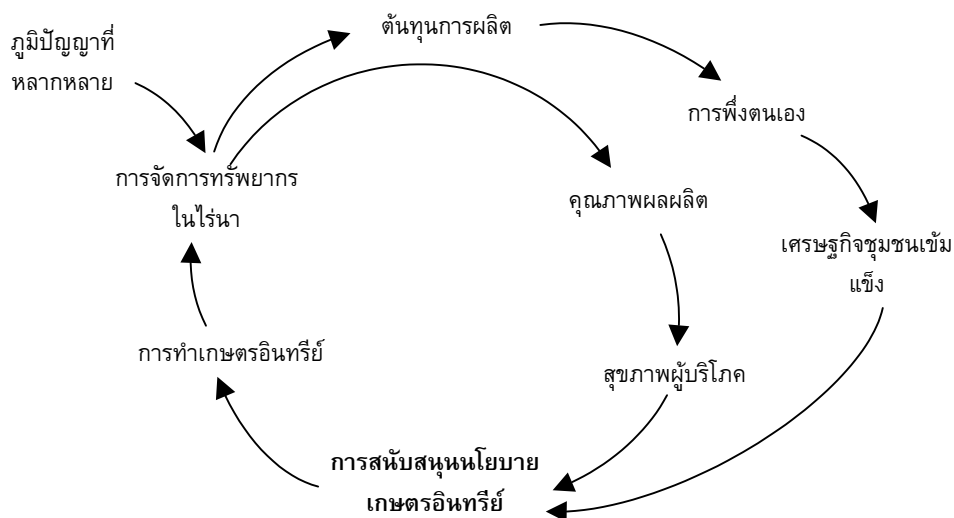
เราจะต้องใช้จ่ายเงินมากมายเพียงใด ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่ตามมา การวิเคราะห์ทางเลือกระดับนโยบาย โดยเน้นที่เป้าหมายคือ สุขภาพของคนเป็นสาระสำคัญ จะทำให้ความผิดพลาดของการดำเนินโครงการพัฒนามีน้อยลง ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงการวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

จากแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาทางอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงไปสู่การเกษตรเคมี ผลกระทบต่อสุขภาพและสุขภาวะของประชาชน หากได้วิเคราะห์อย่างถ่องแท้จะพบต้นทุนแฝงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวอยู่หลายจุด เช่น ต้นทุนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ , ต้นทุนการฟื้นฟูทรัพยากรการเกษตร , ต้นทุนการฟื้นฟูสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคที่เกิดจากผลผลิตเกษตรกร ซึ่งต้นทุนเหล่านี้จะสูงกว่าผลตอบแทนที่รัฐบาลจะได้รับจากคำภาคหลวงมากมายหลายเท่าก็เป็นได้ ซึ่งเชื่อว่าในระดับนโยบายไม่ได้วิเคราะห์ถึงต้นทุนทางสังคมเหล่านี้อย่างแท้จริง

หากเรามาลองพิจารณาอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งมีเป้าหมายที่สุขภาวะที่ดีของประชาชน และเชื่อมโยงอย่างบูรณาการกับเศรษฐกิจฐานราก วิธีการผลิตที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เราอาจจะพบทางออกของปัญหาที่ยั่งยืนได้ ดังแผนภาพที่ 3 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงการวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาที่เอื้อต่อสุขภาพ

จากแผนภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่า ต้นทุนแฝงที่จะต้องนำไปจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนจะมีน้อยมาก เพราะนโยบายได้ส่งเสริมการคุ้มครอง ดูแล และสร้างสุขภาพที่ดีให้กับประชาชนไปพร้อมๆ กัน รวมทั้งได้บูรณาการกับการพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจชุมชนด้วย ซึ่งถึงแม้ว่ารัฐจะมีรายได้จากโครงการพัฒนาแบบนี้เลย แต่ก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอีกมากมายที่จะต้องฟื้นฟูดูแลสิ่งแวดล้อมและสุขภาพดังเช่นทางเลือกก่อนหน้านี้

การพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐโดยเน้นการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ได้ถูกกำหนดมาโดยกรอบแนวคิดจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าเสถียรภาพและความยั่งยืนของระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ภายใต้ทัศนะเช่นนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน และจะไม่เหมาะสมมากยิ่งขึ้นในอนาคตเนื่องจากขาดการบูรณาการในการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบต่างๆ อย่างเป็นระบบนั่นเอง

จากเอกสาร (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 9 โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลงวันที่ 6 พฤษภาคม 2546 ได้กำหนดยุทธศาสตร์หลักเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมจากเกลือและโพแทช โดยจะมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องได้อีกกว่า 20 ชนิด เช่น ปุ๋ยเคมี เส้นใยสังเคราะห์ ฟอกย้อม กรดเกลือ คลอรีน โซดาไฟ โซดาแอช ผลิตภัณฑ์อาหาร โลหะอัลลอย และกระจก เป็นต้น

หากพิจารณาโดยใช้มิติทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้งแล้ว นับว่าจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรได้มากมาย จะสร้างเม็ดเงินที่หมุนเวียนในระบบมหภาค สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประชาชน รวมทั้งสร้างธุรกิจต่อเนื่องอีกหลายประเภท แต่ถ้าได้นำเอาเป้าหมายแห่งความสุขของประชาชนเป็นที่ตั้งแล้วก็นับว่าย่างห่างไกลและไม่สามารถบรรลุผลได้เลย การตั้งคำถามว่ายุทธศาสตร์นี้ จะทำให้คนมีความสุขที่ดีทั้งกายและใจได้อย่างไรบ้าง ประชาชนจะมีจิตใจที่ติงามและสูงส่งขึ้นได้ด้วยวิถีทางใด เชื่อว่าคงไม่สามารถตอบได้ และคงไม่พยายามที่จะเข้าใจคำถาม หรือมองเป็นเรื่องไร้สาระ เป็นนามธรรมที่เพ้อฝันไปเสียก็ได้ แต่มิติของความดีงามเหล่านี้ละที่เรียกว่า **“สุขภาวะทางจิตวิญญาณ”** ที่เราแทบจะไม่ให้ความสำคัญเลย

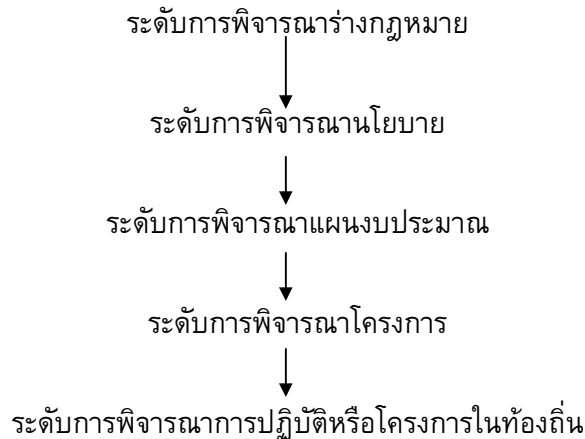
จะมีกระบวนการอันใดที่ทำให้เราได้เห็นสังขธรรมความจริงแท้ด้วยปัญญาอย่างบูรณาการในระดับนโยบายได้บ้าง เป็นสิ่งที่สังคมไทยควรต้องแสวงหาอย่างเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นแล้วกรอบแนวคิดของการพัฒนาจะยังคงวนเวียนซ้ำซากอยู่กับวิธีคิดแบบเดิมๆ ที่แยกส่วนและส่งผลกระทบตามมามากมายในภายหลัง

การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากเกลือและโพแทชอีก 20 ชนิดนั้น จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนอย่างไร ต้องถูกวิเคราะห์และประเมินก่อนในระดับนโยบาย กรณีตัวอย่างจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง เราจะพบปัญหาที่ซับซ้อนมากมาย ได้แก่

1. ก๊าซพิษจากปล่องควัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ระคายเคืองผิวหนัง เป็นสารก่อมะเร็ง กลิ่นเหม็นรบกวนการทำงาน และการเรียนของเด็ก ก่อให้เกิดความเครียดและสุขภาพจิต เป็นต้น
2. สารมลพิษที่ปนเปื้อนในน้ำ ได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเล ทำลายห่วงโซ่อาหารในธรรมชาติ สารพิษตกค้างในผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวประมง และผู้บริโภค เป็นต้น
3. ปัญหาทางสังคม เช่น ยาเสพติด อุบัติเหตุ ความแออัด การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน ความขัดแย้งในสังคมระหว่างคนต่างถิ่นกับชาวบ้านดั้งเดิม วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ หรือโรคทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

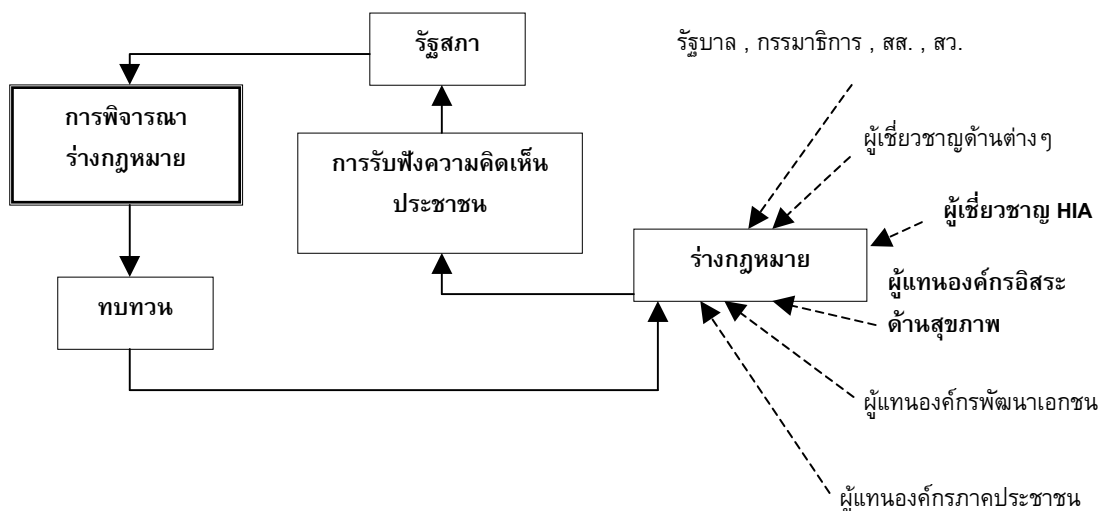
บทเรียนต่างๆ เหล่านี้ควรมีการวิเคราะห์ประเมินก่อนที่จะนำแบบอย่างการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหา ดังกล่าวไปสู่สังคมอื่น ตราบใดที่ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาได้อย่างดีพอ

ดังนั้นกลไกการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ จึงต้องพิจารณาร่วมกับการประเมินผลกระทบด้านอื่นๆ อย่างบูรณาการ ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงแผนงานระดับท้องถิ่นเลยทีเดียว ดังที่ เดชรัต สุขกำเนิด ได้เสนอไว้ในงานสัมมนา เรื่อง โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ในวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2546 ณ สถาบันราชภัฏอุดรธานี ดังนี้

แผนภาพที่ 4 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับต่างๆ

จากแผนภาพดังกล่าว หากลองนำกลไกในการกำกับดูแล หรือดำเนินการในแต่ละระดับเข้ามา ก็จะเห็นแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่จะเหมาะสมหรือไม่เป็นเพียงข้อเสนอแนะจากผู้เขียน เพื่อให้พิจารณาร่วมกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

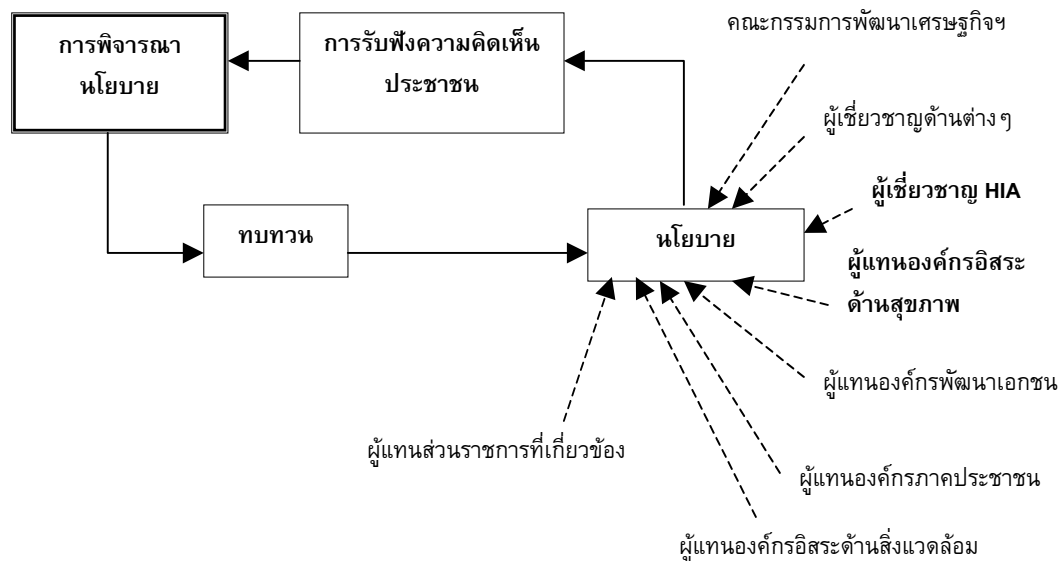

แผนภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณาร่างกฎหมาย

จากตัวอย่างในแผนภูมิเป็นเพียงข้อเสนอแนวทางของผู้เขียนภายใต้กลไกที่มีอยู่ หรือกลไกที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เช่น องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรอิสระด้านสุขภาพ หรือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตาม พ.ร.บ. การมีส่วนร่วมของประชาชน (กำลังดำเนินการร่าง) เพราะ

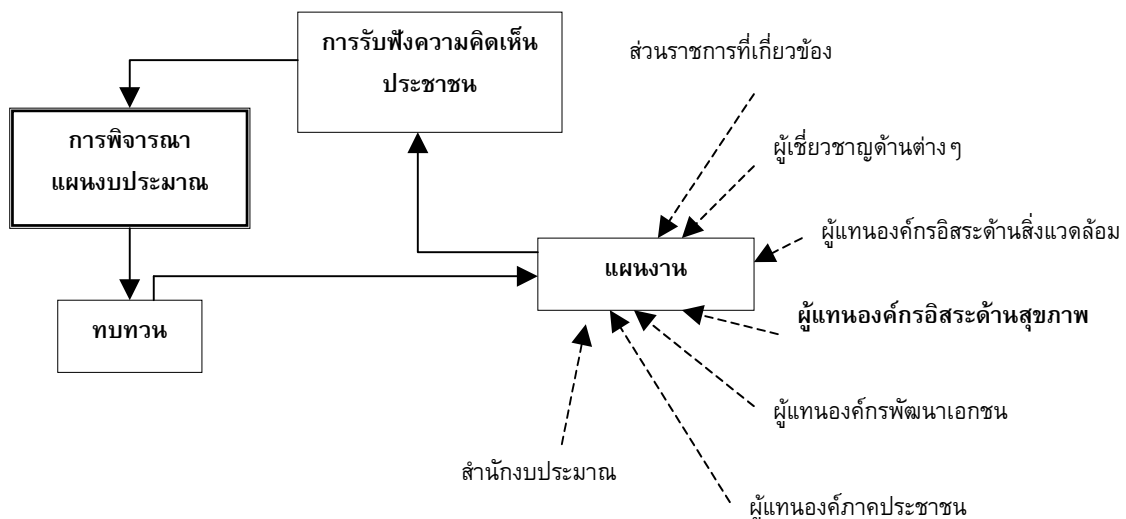
ด้วยกลไกในปัจจุบัน เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประชามติ พ.ศ.2539 ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก และเป็นเพียงการรับฟังความคิดเห็นเท่านั้น จึงน่าจะมีการเสนอกระบวนการอื่นที่มีประสิทธิภาพกว่า

จะเห็นได้ว่าในทุกกระบวนการพิจารณาน่าจะต้องมีองค์กรที่หลากหลายเข้ามามตรวจสอบ ดูแล เพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างรอบคอบ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าข้อเสนอแนะทุกฉบับ หรือแผนงานโครงการทุกโครงการจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนนี้ แต่อย่างน้อยการเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต , สุขภาพอนามัย , ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ควรจะมียุทธศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนสำคัญนี้ด้วย

แผนภาพที่ 6 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณานโยบาย

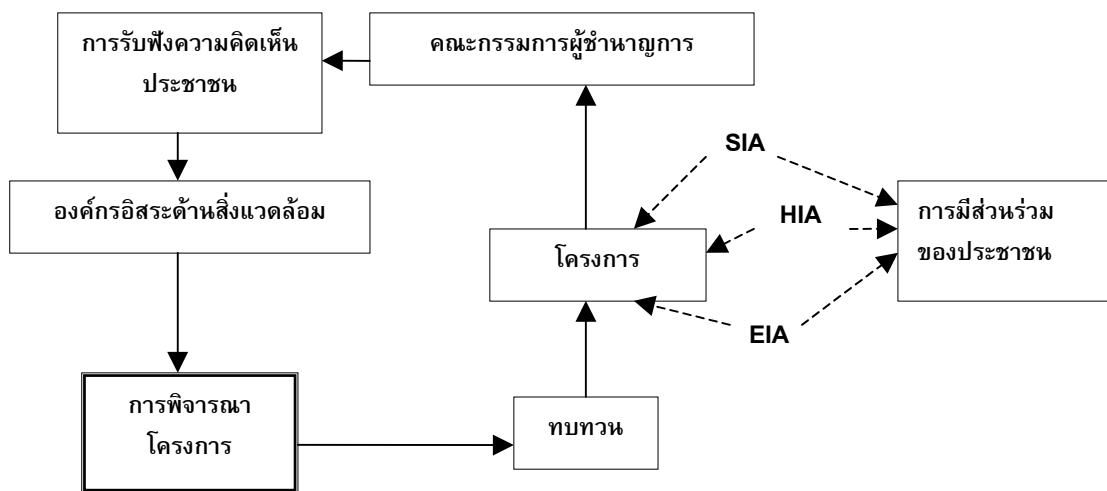
การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับนโยบาย คงไม่ได้เป็นการดำเนินการอย่างโดดๆ โดยขาดการเชื่อมโยงกับการประเมินผลกระทบด้านอื่นๆ ทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เพราะทุกส่วนมีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่จะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน แล้วให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไข ทบทวนให้สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

แผนภาพที่ 7 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับการพิจารณาแผนงบประมาณ

ส่วนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในระดับโครงการ คงจะต้องให้น้ำหนักและเน้นความสำคัญเป็นพิเศษ โดยขอเสนอแนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 การกำหนดให้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ก็นับว่าเป็นช่องทางที่น่าจะดำเนินการก่อน และไม่ควรให้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนในรายงาน EIA เท่านั้น แต่ควรจะแยกเป็นหัวข้อหลักออกมาเป็นเรื่อง HIA โดยเฉพาะ ดังนั้นคณะกรรมการผู้ชำนาญการที่พิจารณารายงาน (คชก.) ก็ควรมีผู้ชำนาญการด้านสุขภาพอนามัยอยู่ใน คชก. ชุดนี้ด้วย

แผนภาพที่ 8 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับโครงการ

แนวทางที่ 2 แยกการทำ HIA ออกจาก EIA โดยต้องเสนอรายงานการประเมินผลกระทบทางสุขภาพแยกต่างหาก มีคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านสุขภาพเพื่อพิจารณาโดยเฉพาะ อาจอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรอิสระด้านสุขภาพ เพื่อความเป็นอิสระในการพิจารณา และหากโครงการจะดำเนินการได้ต้องผ่านการพิจารณาทั้ง HIA และ EIA เป็นต้น

ทั้ง 2 แนวทางนี้เป็นเพียงข้อเสนอของผู้เขียน ซึ่งได้พิจารณาจากปัญหาการทำรายงาน EIA ที่ที่ผ่านมา มักไม่มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการ เป็นเพียงการเสนอรายงานภาวะสุขภาพและความพอเพียงของบุคลากรและแหล่งบริการด้านสุขภาพเท่านั้น การพิจารณารายงาน EIA โดยใช้เวลาเพียง 45 วัน โดยผู้ชำนาญการไม่กี่คน และได้รับเพียงคำตอบแทนเพียงเบี้ยประชุมเล็กน้อยย่อมก่อให้เกิดการพิจารณาที่ไม่รอบคอบได้

ดังนั้น กรณีโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ซึ่งคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านโครงการเหมืองแร่ และปิโตรเลียม มีเพียง 7 คน และส่วนใหญ่มาจากนักวิชาการด้านทรัพยากรธรณี จึงขาดสาระสำคัญด้านสุขภาพไป และรายงาน EIA ของโครงการนี้จึงผ่านการพิจารณาออกมาได้ ทั้งที่มีเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนอยู่ในรายงานเพียง 4 หน้าเท่านั้น จากทั้งหมดเกือบ 600 หน้า ซึ่งก็นับว่ากระบวนการพิจารณา EIA ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ดังนั้นหากมีการทำรายงาน HIA และ

แยกออกมาพิจารณาต่างหาก โดยคณะกรรมการผู้ชำนาญการเฉพาะ และภายใต้โครงสร้างการกำกับ ดูแล ตรวจสอบขององค์กรอิสระด้านสุขภาพ ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตตาม (ร่าง) พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ มาตรา ๖๖ และ ๖๗ ส่วนที่ ๑ การสร้างเสริมสุขภาพ... ตามมาตรา ๖๖ ให้มีแนวทางและมาตรการต่างๆ ดังนี้ (๑) สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ กระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม โดยใช้วิชาการอย่างเพียงพอ มีกลไกดำเนินงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมเสนอ ร่วมดำเนินการ ร่วมใช้ผลการประเมินและร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุมัติ อนุญาตการดำเนินนโยบายและโครงการสำคัญที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพ ... ซึ่งจะช่วยให้กระบวนการพิจารณา นโยบาย หรือโครงการมีความสมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งหากมีองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ตอนนี้อย่างไม่ได้ดำเนินการจัดตั้ง ถ้าได้มีส่วนสำคัญในการกำกับ ดูแล กระบวนการพิจารณา EIA ก็จะทำให้การพิจารณา มีอิสระ และส่งผลต่อการพิจารณาโครงการอย่างรอบคอบด้วยเช่นกัน

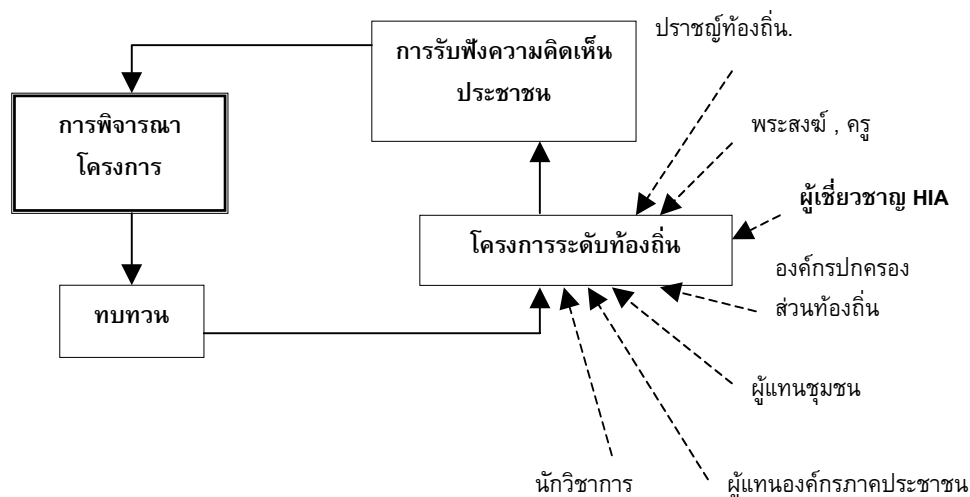
ทั้งนี้ไม่ว่าจะด้วยแนวทางใด สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ใช่แค่เพียงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเท่านั้น แต่ต้องมีส่วนร่วมในสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. การรับรู้ข้อมูลต่างๆ ด้าน ตั้งแต่เริ่มต้นในทุกระดับ ทั้งระดับการพิจารณากฎหมายระดับนโยบาย จนถึงโครงการระดับท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การได้รับรายงานความก้าวหน้าในการศึกษา การพิจารณาทางเลือกต่างๆ การตัดสินใจต่อโครงการ ตลอดจนการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินโครงการ เพราะเท่าที่ผ่านมาประชาชนมีส่วนร่วมน้อยมาก

3. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา และเสริมสร้างสุขภาพของตนเอง รวมทั้งการจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในระดับชุมชนท้องถิ่น ภาวะทางสุขภาพ การเจ็บป่วยต่างๆ ของชุมชนต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ และมีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวังด้านสุขภาพ และใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการชำระข้อพิพาทระหว่างประชาชนกับเจ้าของโครงการได้ต่อไป

หากสามารถดำเนินการได้ดังกล่าว เชื่อว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาน่าจะลดลงได้มาก เพราะทุกขั้นตอนตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาจะถูกตรวจสอบโดยสังคมและประชาชน โครงการจะถูกพิจารณาด้วยความรอบคอบทุกมิติ และเมื่อชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการศึกษา รับรู้ เสนอทางเลือก และตัดสินใจ ก็จะส่งผลให้เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 9 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโครงการระดับท้องถิ่น

กระบวนการผลักดันการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

จะผลักดันการประเมินผลกระทบทางสุขภาพให้เป็นรูปธรรม และนำไปสู่การปฏิบัติในทุกระดับได้ ต้องกลับมาสู่คำถามเบื้องต้นก่อนว่า ณ ปัจจุบันที่ดำเนินการอยู่มีข้อบกพร่องใดที่จะต้องปรับปรุง แก้ไข และเติมเต็มให้สมบูรณ์ และก็พบว่าในขั้นตอนการพิจารณาทุกระดับล้วนมีความไม่สมบูรณ์อยู่แทบทั้งสิ้น แต่ที่ได้พบเห็นเป็นกรณีศึกษาได้มากที่สุดน่าจะอยู่ที่การพิจารณาระดับโครงการ โดยเฉพาะกระบวนการ EIA เนื่องจากเป็นกระบวนการตามกฎหมาย มีขั้นตอน หน่วยงาน และองค์กรรองรับ แต่เท่าที่ผ่านมามีกระบวนการ EIA ทำหน้าที่เพียงสร้างความชอบธรรมให้กับโครงการเท่านั้น เพราะมีโครงการที่ไม่ผ่านการพิจารณาบ่อยมาก ทั้งที่บางโครงการอาจจะส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนอย่างมาก และหากเป็นโครงการขนาดใหญ่ หรือโครงการของรัฐด้วยแล้ว กระบวนการพิจารณา EIA มีโอกาสจะถูกครอบงำจากระดับนโยบายได้มาก กรณี ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นตัวอย่างที่ดี

กระบวนการ EIA ยังมีความบกพร่องสำคัญ คือ การว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา โดยเจ้าของโครงการเป็นผู้เลือกบริษัทเอง เป็นเจ้าของเงินเอง บางกรณีมีการจัดตั้งบริษัทในเครือรับทำ EIA ให้บริษัทแม่ด้วยซ้ำไป นับเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม และหากไม่ได้มีการแก้ไขในเรื่องนี้ ผู้จัดทำรายงานจะไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นอิสระ และปราศจากการครอบงำได้

นอกจากนี้ ค่าจ้างในการจัดทำรายงาน EIA ในงวดสุดท้าย เจ้าของโครงการมักจะกำหนดเงื่อนไขว่าจะจ่ายก็ต่อเมื่อรายงานผ่านการพิจารณาแล้ว ซึ่งในทางวิชาการแล้วยอมรับได้ยาก เพราะหากผู้ทำการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่เป็นผู้รับจ้างเจ้าของโครงการ และไม่ใช้รับใช้ประชาชน เป็นสิ่งที่จะก่อความเสียหายให้กับสังคมมากกว่า จึงควรจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการว่าจ้างผู้จัดทำรายงานใหม่ เช่น อาจจะมีกองทุน EIA โดยเฉพาะ เพื่อใช้จ่ายในการว่าจ้างศึกษาและจัดทำรายงาน รวมทั้งต้องให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถมีส่วนร่วมในการเลือกนิติบุคคล หรือบริษัทที่ปรึกษาในการทำรายงานได้ เป็นต้น กองทุนนี้ เจ้าของโครงการต้องจ่ายด้วย รวมทั้งมีการสนับสนุนจากรัฐ เอกชน หรือภาคส่วนอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาโครงการต้องถูกปรับปรุงใหม่ทั้งหมด และเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน การปรับปรุงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง โดยไม่ได้มองทั้งระบบ ก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมาอีก การผลักดันให้ HIA เข้าไปใน EIA อาจจะไม่เกิดประโยชน์อะไร หากกระบวนการ EIA ทั้งระบบไม่ได้แก้ไขปรับปรุงด้วย สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการผลักดันจากทุกภาคส่วนในสังคม และคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะใช้ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโสไปไม่ได้ นั่นคือ การสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน การเคลื่อนไหวทางสังคม และการเชื่อมโยงสู่ภาคการเมือง ซึ่งต้องสอดคล้องประสานกัน เข้าใจตรงกัน และมีเป้าหมายในสิ่งเดียวกัน จึงจะประสบความสำเร็จ ดังนี้

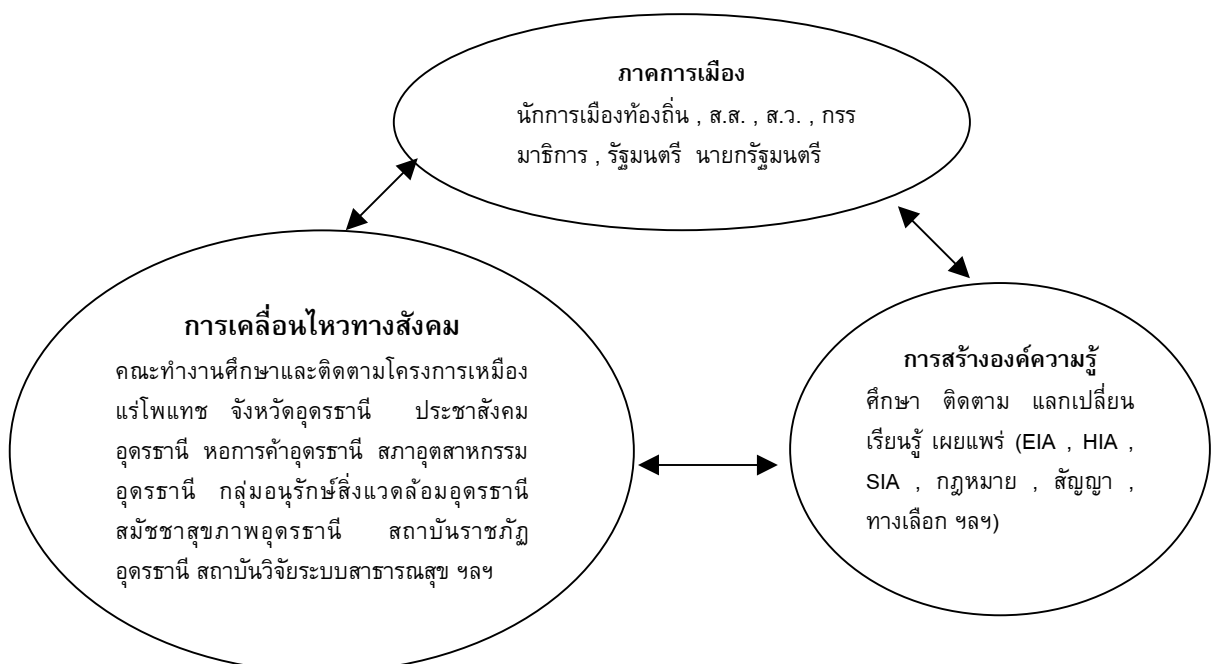
1. การสร้างองค์ความรู้ ต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมให้ได้ ความรู้จะนำไปสู่ปัญญาในการแก้ไขปัญหา แต่ต้องเป็นความรู้ที่ไม่แยกส่วน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ หรือด้านอื่นๆ ก็ตาม เป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญของประชาชน การตัดสินใจบนฐานความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด กรณีเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ได้มีคณะทำงานศึกษาและติดตามโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี เป็นส่วนประสานงานในการให้ความรู้กับประชาชน ผ่านภาคประชาสังคมจังหวัด

อุดรธานี และในขณะนั้นบุคลากรทางสาธารณสุข นักวิชาการ ประชาชน ได้เกิดเครือข่ายในการศึกษาแลกเปลี่ยน และเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพ และผลกระทบต่อสุขภาพจากโครงการไปสู่ประชาชนให้เห็นความสำคัญ และพร้อมที่จะติดตาม ดูแล ตรวจสอบ หรือแม้กระทั่งการศึกษาวิจัย

2. การเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นสิ่งที่จะสะท้อนภาพความคิดเห็นของประชาชนสู่การรับรู้ของสาธารณะ องค์กร หน่วยงานของรัฐ และไปสู่รัฐบาล โดยผ่านช่องทางต่างๆ ได้แก่

- 1) สื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ
- 2) การสื่อสารด้วยเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อรวบรวม และนำเสนอข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาล
- 3) การแสดงพลังของเยาวชนที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ และผลประโยชน์ใดๆ
- 4) เวทีแลกเปลี่ยนของคนเมือง ชาวบ้าน นักธุรกิจ นักวิชาการ เพื่อแสวงหาจุดร่วมและสะท้อนความคิดเห็นไปสู่ระดับนโยบายต่อไป ซึ่งจะต้องทำให้เป็นวัฒนธรรมของชาวอุดรธานีในอนาคต
- 5) ขยายเครือข่ายสู่จังหวัดอื่น ภูมิภาคอื่น หรือกรณีศึกษาอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หาข้อสรุป และส่งผ่านไปยังรัฐบาลต่อไป
- 6) สถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเสมือนผู้นำทางปัญญาของท้องถิ่น ต้องก้าวออกจากตำรา และร่วมหาวิทยาลัย ร่วมศึกษากับประชาชน ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้กับภาคประชาสังคมให้เข้มแข็งด้วย

3. การเชื่อมโยงสู่ภาคการเมือง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดำเนินการมา หากขาดการรับรู้ของภาคการเมือง และไม่ได้รับการสนับสนุนจากการเมือง ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ดังนั้น สส., สว., นักการเมืองท้องถิ่น, อบต., อบจ., เทศบาล ต้องรับฟังเสียงของประชาชน และสนับสนุนให้ข้อเสนอของประชาชน ได้ถูกสะท้อนไปยังกลไกทางการเมืองต่างๆ ทั้งวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี เพื่อนำความเปลี่ยนแปลงที่ดีมาสู่สังคม กรณี เหมือนแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ก็ได้ดำเนินการร่วมกับภาคการเมืองมาโดยตลอดทั้งกับ สส., สว., นักการเมืองท้องถิ่น และระดับรัฐมนตรี ซึ่งก็เป็นก้าวย่างที่ดี ถึงแม้จะได้ผลบ้าง ผิดหวังบ้าง แต่ขณะนี้ภาคประชาสังคมอุดรธานี ได้ขับเคลื่อนทั้ง 3 ด้านไปพร้อมๆ กัน และมีความหวังที่จะเห็นวัฒนธรรมใหม่ๆ ของชาวอุดรฯ ที่จะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการเชื่อมประสานขององค์ความรู้ ประชาสังคม และการเมืองอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงและยั่งยืนส่งถึงคนรุ่นต่อไป

แผนภาพที่ 10 แสดงตัวอย่างแนวทางการผลักดันการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
กรณี โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี

เอกสารประกอบ

- เดชรัตน์ สุขกำเนิด วิชัย เอกพลากร และปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์. 2545. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
เพื่อการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ : แนวคิด แนวทาง และแนวปฏิบัติ. สถาบันวิจัย
ระบบสาธารณสุข. นนทบุรี.
- สันติภาพ ศิริวัฒนไพบูลย์ และสมพร เพ็งคำ. 2546. รายงานสรุปการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง โครงการ
การเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี : แนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย. สถาบันราชภัฏ
อุดรธานี. อุดรธานี.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2546. เอกสารร่างยุทธศาสตร์การพัฒนา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 9 (6 พฤษภาคม 2546). สำนักงานคณะกรรมการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ขอนแก่น.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรช.). 2545. ธรรมนูญสุขภาพคนไทย ของคนไทย โดยคนไทย
เพื่อคนไทย. นนทบุรี.

ภาคผนวก ก

สาระสำคัญของข้อบกพร่องของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
โครงการเหมืองแร่โพแทชแหล่งอุดรใต้

สาระสำคัญของข้อบกพร่องของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทชแหล่งอุดรใต้

โดย คณะทำงานพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี

ศ.ดร. ปริญญา นุตาลัย (ประธาน)

รศ.พิสิฐ ศุภชัยพงศ์

ผศ.ดร.ภาณุวัฒน์ สุริยจันทร์

นางอรุณศรี อัครวิงศ์

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นายศศิน เฉลิมลาภ

สาระสำคัญของข้อบกพร่องของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่โพแทช แหล่งอุดรใต้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ไม่มีการประเมินขนาดที่เหมาะสมของเหมืองและโรงแต่งแร่ที่จะได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. ไม่มีการประเมินทางเลือกวิธีการทำเหมืองและวิธีการแต่งแร่ที่เหมาะสมที่สุด
3. ไม่มีการรับรองความปลอดภัยของเหมืองที่ได้ออกแบบไว้
4. ที่ตั้งของเหมืองและโรงแต่งแร่ไม่เหมาะสมเพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำปาวและห้วยหลวงและเป็นแหล่ง recharge น้ำบาดาล
5. การทำเหมืองที่นำเสนอจะก่อให้เกิดแผ่นดินทรุดในวงกว้าง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อราษฎรในพื้นที่เหมือง ซึ่งยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้
6. ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดจากกองหางแร่และบ่อน้ำเกลือต่อการปนเปื้อนน้ำผิวดินและน้ำบาดาลในพื้นที่
7. ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดจากไอเกลือและฝุ่นเกลือจากโรงแต่งแร่ ลานกองหางแร่และบ่อน้ำเกลือ
8. ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อการใช้ที่ดินบริเวณข้างเคียงพื้นที่โครงการ
9. ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่ชุ่มน้ำหนองหานฯ
10. ไม่มีการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดจากการขนส่ง การเก็บ การใช้ การกำจัดและอุบัติเหตุจากสารเคมีที่ใช้ในการแต่งแร่
11. ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อน้ำผิวดินและน้ำบาดาลในบริเวณพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียง
12. ไม่มีการประเมินผลกระทบทางการสร้างถนน ทางรถไฟและการขนส่งแร่
13. ไม่มีการประเมินผลกระทบเนื่องจากการขายเกลือต่อผู้ผลิตเกลือรายย่อยภายในประเทศ
14. ไม่มีการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปิดเหมือง
15. ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจชุมชน

16. ไม่มีการประเมินผลกระทบต่อแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เนื่องจากการหลุดตัวของพื้นดิน
17. ในส่วนที่มีการประเมินผลกระทบด้านต่าง ๆ มิได้มีการประเมินที่ถูกต้องตามหลักวิชาการแต่ใช้ความเห็นของผู้ทำ รายงานเป็นหลัก ในส่วนของการประเมินทั้งหมดนี้ให้ดำเนินการใหม่
18. มาตรการลดผลกระทบและการติดตามตรวจสอบจะต้องดำเนินการใหม่ทั้งหมดเนื่องจากขาดการประเมินในประเด็นที่สำคัญหลายประการ และในส่วนที่มีการประเมินก็มิได้ดำเนินการตามหลักวิชาการแต่เป็นการตัดสินของคณะผู้จัดทำรายงานเท่านั้น
19. ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการอันขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ขัดต่อ พ.ร.บ. การกระจายอำนาจ พ.ศ. 2539 และขัดต่อ พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2545
20. ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำรายงานไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน หรือล้าสมัย
21. ข้อผิดพลาดของรายงานมีมากกว่าที่จะยอมรับได้
22. คุณสมบัติของผู้จัดทำรายงานไม่สอดคล้องกับวิชาการที่จำเป็นจะต้องใช้
23. การพิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานผิดขั้นตอนตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
24. คชก. ไม่ควรให้ความเห็นชอบรายงานฉบับนี้
25. รายงานฉบับนี้มีความบกพร่องตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 และบกพร่องเพิ่มมากขึ้นตาม พ.ร.บ. แร่ ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารตามธรรมชาติ เรื่องขั้นตอนการจัดทำรายงาน เรื่องความปลอดภัยของเหมืองใต้ดิน เรื่องการกำหนดเงื่อนไขประทานบัตรในการทำเหมืองใต้ดิน เรื่องสิทธิมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย เรื่องการจัดตั้งกองทุน เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และเรื่องการคุ้มครองสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น
26. APCC ได้ละเมิดสัญญาข้อ 8 ที่ทำไว้กับรัฐบาลและกระทรวงอุตสาหกรรมในเรื่องการมีส่วนร่วมของคนไทย ดังนั้น รัฐบาลควรพิจารณาเลิกสัญญาที่ฝ่ายไทยเสียเปรียบนี้เสีย

ข้อเสนอแนะ

1. คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการเหมืองแร่ โครงการสำรวจและหรือผลิตปิโตรเลียม ควรพิจารณาทบทวนการให้ความเห็นชอบต่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โพแทชแหล่งอุดรใต้ (แหล่งสมบูรณ์) เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2543 ขึ้นใหม่ อันเนื่องมาจากรายงานดังกล่าวมีความไม่สมบูรณ์และบกพร่องในสาระสำคัญของรายงาน อีกทั้งข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนมีความสำคัญผิดในข้อเท็จจริง ซึ่งจะส่งผลต่อการให้อนุญาตประทานบัตรของกระทรวงอุตสาหกรรม มีความไม่รอบคอบ และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทั้งด้านคุณภาพชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม

คณะทำงานมีความเห็นว่าการให้ความเห็นชอบของ คชก. เมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ณ ปัจจุบัน ตลอดจนมีความไม่เหมาะสมในการเลือกพื้นที่ดำเนินการโครงการเนื่องจากแหล่งสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำหรือป่าน้ำซับซึม ซึ่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 6 จัตวา กำหนดไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่อนุญาตให้มีการดำเนินการเหมืองแร่ได้ เพราะจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้การให้ความเห็นชอบของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ ดำเนินการก่อนมีการแก้ไขพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2545 จึงทำให้รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแร่ที่แก้ไขใหม่

2. ให้APPC เสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่ โปแตช แหล่งอุดรใต้ (แหล่งสมบูรณ์)ให้สอดคล้องกับความเห็นและข้อเสนอต่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของคณะทำงานในทุกประเด็นพร้อมกับการยื่นขอประทานบัตร

3. ให้มีการประสานงานกับกระทรวงอุตสาหกรรมและกรมอุตสาหกรรมขั้นพื้นฐานและการเหมืองแร่ ดำเนินการใน 2 ประการดังนี้

1) ให้มีการทบทวนปรับปรุงแก้ไขสัญญาระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมและกรมทรัพยากรธรณี (เดิม) กับ บริษัทไทยอะกริโกโปแตช จำกัด ณ วันที่ 4 ตุลาคม 2527 และสัญญาแก้ไขเพิ่มเติมสัญญาฉบับวันที่ วันที่ 4 ตุลาคม 2527 ระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมและกรมทรัพยากรธรณี (เดิม) กับบริษัท เอเซียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ณ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2537 ขึ้นใหม่ เนื่องจากเป็นสัญญาที่รัฐบาลไทยเสียเปรียบ ในขณะที่ APPC ได้สิทธิประโยชน์อย่างมหาศาล การมีส่วนร่วมของคนไทยไม่ถึงครึ่งหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในสัญญาและสัญญานั้นไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2545 ที่แก้ไขใหม่ภายหลังจากการทำสัญญา

2) กระทรวงอุตสาหกรรมควรออกการสั่งอนุญาตการออกประทานบัตรไว้ก่อนจนกว่าจะทราบผลการพิจารณา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะของคณะทำงานต่อ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. แจ้งผลการทบทวนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเหมืองแร่โปแตช แหล่งอุดรใต้(แหล่งสมบูรณ์) ให้กลุ่มผู้คัดค้านและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมได้ทราบ

2. สั่งการให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแจ้งบริษัท เอเชียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด และกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ได้รับทราบผลการทบทวนรายงานของคณะทำงาน

3. เสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการเหมืองแร่ชุดใหม่

4. นำเรื่องการยกเลิกสัญญาระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมและกรมทรัพยากรธรณีกับบริษัทไทยอะกริโกโปแตช จำกัด ณ วันที่ 4 ตุลาคม 2527 และสัญญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรมและกรมทรัพยากรธรณีกับบริษัทเอเซีย แปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ณ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2537 เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อพิจารณาขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และแจ้งบริษัท เอเชียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ทราบ

5. พิจารณาความเหมาะสมของการประกาศยกเลิกเขตอาชญาบัตรพิเศษตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 6 ทวิ และการประกาศเขตแหล่งแร่เพื่อออกประทานบัตรตามมาตรา 6 จัตวา

6. แลกเปลี่ยนประเด็นต่าง ๆ ของกลุ่มผู้คัดค้านและการดำเนินการในขั้นต่อไป